

INDEED

Evidence-Based Model for Evaluation of
Radicalisation Prevention and Mitigation

This project has received funding by the European Union's
Horizon 2020 research and innovation programme
H2020-SU-SEC-2020 under grant agreement no 101021701

INDEED E-ROKASGRĀMATA 2

KĀ IZSTRĀDĀT PVE/CVE UN DE- RADIKALIZĀCIJAS INICIATĪVAS UN NOVĒRTĒJUMUS SASKAŅĀ AR UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTAS PRAKSES PRINCIPIEM

Leena Malkki, Mina Prokic un Irina van der Vet

PATEICĪBAS	4
IEVADS	4
1. UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTA PRAKSE – KO TĀ NOZĪMĒ?	6
2. UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTAS PRAKSES PRINCIPU PIEMĒROŠANA PVE/CVE/DERAD JOMĀ	8
2.1 PIERĀDĪJUMI	8
2.2 IEINTERESĒTĀS PERSONAS	10
2.3 PROFESIONĀLĀ EKSPERTĪZE/ANALĪZE	11
3. PVE/CVE/DERAD INICIATĪVU IZSTRĀDE, ŅEMOT VĒRĀ NOVĒRTĒŠANU	12
3.1 PIERĀDĪJUMU VĀKŠANA INICIATĪVAS IZSTRĀDEI UN PLĀNOŠANAI.	12
Ieinteresētās personas un to viedokļi.	13
Konteksts.	13
Riska un aizsardzības faktori.	14
Pierādījumi par PVE/CVE/Derad iniciatīvām, modeļiem un pieejām	14
Resursi.	15
3.2 MĒRĶU NOTEIKŠANA.	15
3.3 PĀRMAIŅU TEORIJAS IZSTRĀDE	16
3.4 UZRAUDZĪBA UN RĀDĪTĀJU IZSTRĀDE	17
Lietvedība.	18
Rādītāji	18
Pamatnovērtējums	19
Konteksta uzraudzība	20

3.5 LĒMUMU PIEŅEMŠANA PAR NOVĒRTĒŠANAS GRAFIKU.....	20
4. JAU ĪSTENOTAS INICIATĪVAS NOVĒRTĒJUMA PLĀNOŠANA.....	21
5. UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTĀ NOVĒRTĒŠANA ČETROS POSMOS.....	23
5.1 UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTAS NOVĒRTĒŠANAS MODELIS INDEED	23
5.2 INDEED MODELIS UN UZ CILVĒKTIESĪBĀM BALSTĪTA PIEEJA	25
5.3 DETALIZĒTI NOVĒRTĒŠANAS POSMI	27
1. posms – sagatavošanās: Kā sākt novērtēšanas procesu?.....	27
2. posms – izstrāde: Kā izstrādāt novērtēšanas rīcības plānu?.....	31
3. posms – izpilde: Kas jāņem vērā, īstenojot novērtēšanas rīcības plānu?.....	35
4. posms – izmantošana: Kā rezultātus var izmantot un darīt zināmus?	36
6. NOVĒRTĒŠANAS KVALITĀTES STANDARTI.....	40
PIELIKUMS. NOVĒRTĒŠANAS RĪCĪBAS PLĀNA VEIDNE (PIEMĒRS).....	42
AVOTI UN LITERATŪRA.....	43

PATEICĪBAS

INDEED e-ceļvedi 2 ir sagatavojušas Leena Malkki, Mina Prokič un Irina van der Vet (Helsinki Universitāte). Šo darbu atbalstīja citi projekta partneri, jo īpaši Hannah Reiter un Norbert Leonhardmair (VICESSE), kuri konsultēja par novērtēšanas ētiskajiem aspektiem, un Stephan Klose (Vrije Universiteit Brussel), kuram bija būtiska loma uz pierādījumiem balstītas novērtēšanas pieejas koncepcijas izstrādē.

Autori vēlas pateikties ārējiem recenzentiem par ļoti noderīgiem komentāriem par iepriekšējām e-ceļvežu versijām: Markus Kaakinen (Helsinki Universitāte), Joel Busher (Koventrijas Universitāte), Ioan Durnescu (RAN rehabilitācijas grupa), Katrien Van Mele (Flandrijas pilsētu un ciematu asociācija), Marteen Dewaele (Flandrijas pilsētu un ciematu asociācija), Anneli Portman (Somijas Veselības un labklājības institūts) un Miila Lukkarinen (Helsinki pašvaldība).

IEVADS

INDEED e-rokasgrāmatas ir izstrādātas, lai sniegtu **labu izpratni par uz pierādījumiem balstītu pieeju un kā to var piemērot vardarbīga ekstrēmisma novēršanas, apkarošanas vai de-radikalizācijas jomā (PVE/CVE/Derad)**, kā arī lai sniegtu norādījumus šādu iniciatīvu izstrādes laikā. E-rokasgrāmatas galvenokārt ir paredzētas **praktiķiem un politikas veidotājiem, kas strādā šajā jomā**. Tās var būt noderīgas arī **profesionāliem vērtētājiem un akadēmisko aprindu pārstāvjiem, kuri** piedalās šādu iniciatīvu vērtēšanā un vēlas labāk iepazīties ar uz pierādījumiem balstītu vērtēšanu vai vērtējumu veikšanu tieši PVE/CVE/Derad jomā.

INDEED E-ceļvedis 1 sniedz kompaktu ievadu novērtēšanas pamatos un uz pierādījumiem balstītas pieejas nozīmi novērtēšanā. Tas iepazīstina ar dažādiem vērtēšanas veidiem, plāniem un metodēm, kā arī sniedz norādījumus par to, kad veikt vērtēšanu un kam to vajadzētu veikt. Tajā iekļauta nodaļa par ētiku un novērtēšanu, kā arī daudzi PVE/CVE/Derad iniciatīvu iepriekšējo novērtējumu piemēri.

INDEED E-ceļvedis 2 padziļināti aplūko, kā novērtēšanā izmantot uz pierādījumiem balstītu pieeju. Tajā sniegti norādījumi par to, kā iekļaut novērtēšanu iniciatīvas koncepcijā, kā arī soli pa solim sniegti norādījumi, kā izstrādāt un īstenot uz pierādījumiem balstītu novērtēšanu. Tajā iekļauta arī papildu informācija par to, kā nodrošināt, lai izvērtēšana tiktu veikta ētiski.

INDEED e-rokasgrāmatu galvenais mērķis ir iepazīstināt praktiķus un politikas veidotājus ar uz pierādījumiem balstītas izvērtēšanas principiem un praksi, lai viņi varētu darboties kā **labi informēti izvērtēšanas dalībnieki** un zinātu, kā plānot un īstenot PVE/CVE/Derad iniciatīvas, lai tās varētu efektīvi darboties. **Lai** darbotos kā **vērtētājs, ir nepieciešamas padziļinātas zināšanas par** vērtēšanas praksi, plāniem un metodēm, kas nav iekļautas e-rokasgrāmatās. Tas būtu jāņem vērā, lemjot par to, kurš darbosies kā vērtētājs.

E-rokasgrāmatas ir **daļa no INDEED rīku komplekta praktiķiem un politikas veidotājiem, kas izstrādāts ES finansētā H2020 projekta INDEED (2021-2024) ietvaros.** INDEED projekta mērķis bija stiprināt PVE/CVE/Derad praktiķu un politikas veidotāju zināšanas, spējas un prasmes uz pierādījumiem balstītos novērtējumos un praksē. Šajā rīku komplektā iekļauts arī **INDEED novērtēšanas rīks**, kurā sniegti detalizētāki padomi un ieteikumi. Lai piekļūtu INDEED rīku kopumam, apmeklējiet www.indeedproject.eu.

1. UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTA PRAKSE – KO TĀ NOZĪMĒ?

Arvien vairāk tiek panākta vienprātība, ka PVE/CVE/Derad iniciatīvām jābūt balstītām uz pierādījumiem. Tomēr joprojām ir mazāk skaidrs, ko tas nozīmē un kā to darīt. Ir diezgan izplatīta interpretācija, ka iniciatīva vai modelis ir balstīts uz pierādījumiem, ja tas ir pamatots ar zinātniskām atziņām. INDEED projektā tās tiek dēvētas par “**uz pierādījumiem balstītām iniciatīvām**”.

INDEED projektā uz pierādījumiem balstīta pieeja tiek saprasta nedaudz citādi. Tās pamatā ir uz **pierādījumiem balstītas prakses** principi. Uz pierādījumiem balstīta prakse ir **pieeja (vai metode) lēmumu pieņemšanai, kuras mērķis ir veikt rīcību, kas ir pamatota ar pieejamajiem pierādījumiem un ir piemērota attiecīgajai situācijai un kontekstam.**

Uz pierādījumiem balstītas prakses pamatā ir **trīs galvenie principi** :

1. **Labāko pieejamo pierādījumu izmantošana** – lēmumiem jābalstās uz jaunākajām (akademiskajām) zināšanām, nevis, piemēram, uz vecām mācību grāmatām, intuīciju vai tradīcijām, kas pārmantotas no vecākiem kolēģiem.
2. **Ieinteresēto personu vērtību, vajadzību, vēlmju un apstākļu ņemšana vērā** – pieņemot lēmumus, jāņem vērā konteksts un ieinteresēto personu (to, kuras ietekmē lēmums) viedokļi.

3. Profesionālās zināšanas/analīzi – tie, kas izmanto uz pierādījumiem balstītu praksi, apņemas attīstīt savas profesionālās zināšanas un balstīties uz savām prasmēm un profesionālo pieredzi, lai veiktu pamatotu analīzi pamatojoties uz pieejamajiem pierādījumiem un iesaistītās personas situāciju.

Uz pierādījumiem balstītas prakses pirmsākumi meklējami medicīnā. Piemērs no šīs jomas var palīdzēt izskaidrot tās galveno ideju. Kad mediķi izmanto uz pierādījumiem balstītu praksi, lai pieņemtu lēmumu par pacienta ārstēšanu, viņi iepazīstas ar esošajiem zinātniskajiem pētījumiem, lai noskaidrotu, kādas ir pieejamās iespējas. Viņi arī veic medicīniskus testus un izmeklējumus, lai analizētu pacienta stāvokli. Lēmums par ārstēšanu netiek pieņemts, pamatojoties tikai uz pētījumiem vai testu rezultātiem. Tā vietā ārsti arī runā un uzklausā pacientu, lai izprastu viņa situāciju un vēlmes. Balstoties uz profesionālo pieredzi, ārsti pēc tam pieņem lēmumu par vislabāko pacienta ārstēšanas veidu. Šis process var sniegt jaunas atziņas un tādējādi mainīt to, kā līdzīgas situācijas tiks risinātas nākotnē.

2. UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTAS PRAKSES PRINCIPU PIEMĒROŠANA PVE/CVE/DERAD JOMĀ

Uz pierādījumiem balstītas prakses principus var piemērot, izstrādājot un īstenojot PVE/CVE/Derad iniciatīvas. Tos var piemērot arī šo iniciatīvu novērtēšanai. Šajā iedaļā tiks sīkāk izklāstīti uz pierādījumiem balstītas prakses principi un to, ko tie var nozīmēt PVE/CVE/Derad iniciatīvu kontekstā.

Pierādījumi

Ieinteresētās
puses

Analīze

2.1 PIERĀDĪJUMI

Dažādās nozarēs un kontekstos terminu “pierādījumi” lieto atšķirīgi. Visiem kontekstiem kopīgs ir tas, ka pierādījumi attiecas uz datiem, zināšanām vai informāciju, kas pamato kādu secinājumu vai spriedumu.

Šajā e-ceļvedī pierādījumus veido divas lietas:

- Esošās zināšanas – pētījumi un zināšanas par attiecīgajām tēmām.
- Dati – materiāli (gan esošie, gan savāktie), kas tiek analizēti, lai novērtēšanas vai iniciatīvas izstrādes laikā izdarītu jaunus secinājumus.

1. teksta lodziņā ir sniegti daži piemēri zināšanu un datu veidiem, ko var izmantot kā pierādījumus.

1 PIERĀDĪJUMU PIEMĒRI, KO PARASTI IZMANTO PVE/CVE/DERAD INICIATĪVU PLĀNOŠANĀ UN NOVĒRTĒŠANĀ	
ZINĀŠANAS – ESOŠIE PĒTĪJUMI UN ZIŅOJUMI	DATI – SAVĀKTIE PIERĀDĪJUMI PAR INICIATĪVU UN KONTEKSTU
• Pētījumi un novērtējumi par PVE/CVE/Derad iniciatīvām (un pārskata pētījumi, kuros apkopoti visi pētījumu rezultāti par konkrētu tematu). • Pētījumi par radikalizācijas cēloņiem un virzītājspēkiem, kā arī par procesiem un apstākļiem, kas pasargā no radikalizācijas. • Pētījumi par kontekstu, kurā tiek īstenota	• Dokumenti, kuros aprakstīta iniciatīva, tās mērķi un pārmaiņu teorija. • Iniciatīvas laikā savāktie uzraudzības dati • Aptaujas un intervijas ar mērķa grupām un ieinteresētajām personām • Statistika un datubāzes par iniciatīvas kontekstu un potenciālajām kontroles grupām.

iniciatīva.

- Zināšanas par iniciatīvu izstrādi un pārvaldību
- Zināšanas par novērtēšanas veidiem, plāniem un metodēm

Ne tikai jebkuras zināšanas vai dati ir labs pierādījums. Vācot un atlasot pierādījumus, ir svarīgi pievērst uzmanību to **kvalitātei** un būt kritiskam pret to. Pierādījumu kvalitātei un atbilstībai ir izšķiroša nozīme, lai izvairītos no iespējamajiem aizspriedumiem un nodrošinātu, ka lēmumi un secinājumi ir balstīti uz stabiliem pamatiem.

Tas, ko var uzskatīt par labu pierādījumu, ir atkarīgs no situācijas. Kritiski vērtējot pierādījumus, jāņem vērā šādas lietas:

- Pierādījumiem jābūt **piemērotiem un atbilstošiem** mērķim, kuram tie tiek izmantoti. Piemēram, ja tiek izmantotas zināšanas par vērtēšanas praksi, ir svarīgi apsvērt, vai tās atbilst konkrētajai situācijai. Novērtējumā analizētajiem datiem jābūt piemērotiem, lai atbildētu uz novērtējuma jautājumiem.
- Izvēloties pierādījumus, jāizvērtē to **ticamība un objektivitāte**. Ir svarīgi apsvērt, kā un kas ir ieguvis zināšanas, kādam nolūkam, un kā tas varētu ietekmēt to saturu. Tos pašus jautājumus ir būtiski pārdomāt, arī izvēloties un analizējot datus novērtēšanas laikā. Ne visiem novērtējumā izmantotajiem datiem ir jābūt objektīviem – ir saprotams, ka, piemēram, dažādām iniciatīvas ieinteresētajām personām var būt savs viedoklis. Intervijas ir vērtīgas, lai saprastu, kā iniciatīva tiek īstenota un ko par to domā dažādas ieinteresētās personas. Daudz problemātiskāk ir pieņemt, ka jebkura atsevišķa intervija ir “visas patiesības” avots par to, kā viss notiek. Jautājums bieži ir par to, kā var izmantot dažādus datu veidus.
- Vēl viena lieta, kas jāņem vērā, ir pierādījumu **reprezentatīvitate**. Esošo zināšanu gadījumā tas nozīmē pārdomāt, vai konkrētie pētījumi atspoguļo esošo zināšanu daudzveidību par attiecīgo tematu. Attiecībā uz datiem tas nozīmē, piemēram, vai aptaujāto cilvēku vidū ir pietiekami pārstāvēti dažādi viedokļi. To var būt grūti pilnībā sasniegt, jo daži viedokļi var tikt izslēgti jau tādēļ, ka daži dalībnieki nevēlas tikt intervēti. Vienmēr ieteicams censties iegūt pēc iespējas reprezentatīvākus datus un būt pārredzamiem attiecībā uz iespējamajiem aizspriedumiem un ierobežojumiem, kas var saglabāties, neraugoties uz visām pūlēm.

2.2 IEINTERESĒTĀS PERSONAS

Otrs uz pierādījumiem balstītas prakses stūrakmens ir ņemt vērā **ieinteresētās personas un viņu vērtības, vajadzības, vēlmes un apstākļus**.

Ieinteresētās personas ir intelektuālais resurss iniciatīvu un novērtējumu izstrādei. Tāpēc viņu viedokļi ir jāuztver nopietni. Ir vairāki iemesli, kāpēc ir svarīgi uzklaustīt un iesaistīt ieinteresētās personas. Dažas no ieinteresētajām personām īsteno iniciatīvu. Citas ieinteresētās personas iniciatīvas rezultāti ietekmē viņu ikdienas dzīvi, tāpēc tās ir pelnījušas, lai tās tiktu uzklaustītas. Ieinteresētās personas bieži vāc datus novērtēšanai, un sadarbība ar tiem ir ļoti svarīga, lai pabeigtu novērtēšanu. Viņiem var būt arī būtiska nozīme novērtēšanas rezultātu izmantošanā. Ir grūti sekmīgi īstenot iniciatīvu bez galveno ieinteresēto personu iesaistīšanās un līdzdalības.

2 JAUTĀJUMI POTENCIĀLO IEINTERESĒTO PERSONU IDENTIFICĒŠANAI

- Kas nodrošina resursus iniciatīvai?
- Kas piedalās iniciatīvas īstenošanā?
- Kas ir galvenie iniciatīvas sadarbības partneri?
- Kādas kopienas ietekmē iniciatīva (un tās plašākā ietekme)?
- Kas var palīdzēt izprast plašāku kontekstu, kurā iniciatīva darbojas?

Ieinteresētās personas var pārstāvēt vairākas nozares un strādāt dažādās funkcijās savā organizācijā vai iestādē.

Šeit ir minēti daži **piemēri**, kuru sadarbība un atziņas bieži vien ir svarīgas PVE/CVE/Derad iniciatīvām:

Educational institutions Law enforcement agencies

Academic researchers **Community-based organisations**

National PVE/CVE directors and coordinators **Private companies**

IEINTERESĒTĀS PUSES

Prison and probation services Government officials and policy makers

Non-governmental organisations (NGO) **Youth work centres**

Social and health care centres **Rehabilitation centres**

- Valsts PVE/CVE direktori un koordinatori
- Valsts, reģionālā un vietējā līmeņa valdības amatpersonas un politikas veidotāji
- Nevalstiskās organizācijas (NVO)
- Izglītības iestādes
- Ieslodzījuma vietu un probācijas dienesti
- Rehabilitācijas centri
- Tiesībaizsardzības iestādes
- Sociālās un veselības aprūpes centri
- Dažāda veida kopienas, kuras ir iesaistītas de-radikalizācijas politikā un intervences pasākumos vai kuras tie ietekmē
- Jaunatnes centri
- Akadēmiskie pētnieki
- Privātie uzņēmumi

2.3 PROFESIONĀLĀ EKSPERTĪZE/ANALĪZE

Uz pierādījumiem balstīta prakse ir izdevīga arī tad, ja tiem, kas pieņem galvenos lēmumus saistībā ar iniciatīvām, ir atbilstošas zināšanas un apmācība, kas palīdz pieņemt šos pareizus lēmumus. PVE/CVE/Derad iniciatīvu gadījumā tas nozīmē **labu izpratni PVE/CVE/Derad jomā**. Ja mērķis ir izstrādāt iniciatīvu, tad galvenajiem dalībniekiem, kas iesaistīti izstrādes un īstenošanas procesā, jābūt **pietiekamai izpratnei par projektu plānošanu un īstenošanu**, kā arī galvenajai izpratnei par darbības **vidi un kontekstu, kurā** tiek īstenota iniciatīva. Lai novērtēšana būtu veiksmīga, tajā iesaistītajām galvenajām personām ir jāpārzina **dažādi novērtēšanas veidi, veidi un metodes** un jāzina, kā tās īstenot praksē. Īpaši tas attiecas uz vērtētāju(-iem), kam jābūt padziļinātām zināšanām par vērtēšanas teoriju un praksi.

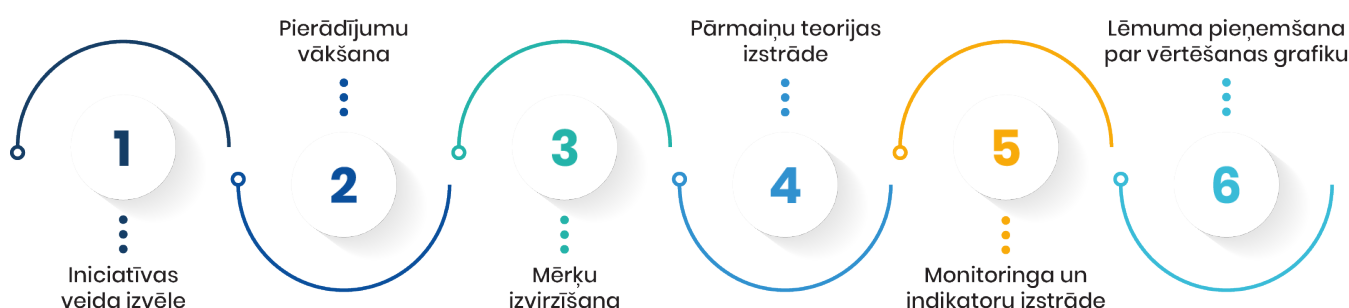
Uz pierādījumiem balstītā praksē tiek uzsvērtā profesionālā pieredze un analīze tāpēc, ka pierādījumi un informācija par ieinteresēto personu viedokļiem vien nenodrošina lēmumu pieņemšanu. **Lai pieņemtu lēmumu par labāko rīcības virzienu, ir rūpīgi jāinterpretē un jāanalizē pierādījumi, situācija attiecīgajā jomā un ieinteresēto personu viedokļi, un to vislabāk var izdarīt personas, kurām ir atbilstoša pamatinformācija.** Iniciatīvas izstrādes kvalitāte lielā mērā ir atkarīga no eksperta spējas interpretēt datus un zināšanas. Tas pats attiecas uz novērtēšanu un tās rezultātiem. Novērtējumam ir svarīgi arī tas, lai vērtētājs spētu objektīvi analizēt iniciatīvu.

3. PVE/CVE/DERAD INICIATĪVU IZSTRĀDE, ŅEMOT VĒRĀ NOVĒRTĒŠANU

Uz pierādījumiem balstītas prakses principi palīdz izstrādāt PVE/CVE/Derad iniciatīvas, kas balstītas uz jaunākajām zināšanām par radikalizāciju un tās novēršanu. Šo principu ievērošana ir būtiska arī, lai atbilstu galveno ieinteresēto personu vērtībām, vēlmēm, vajadzībām un gaidām.

Šajā iedaļā galvenā uzmanība pievērsta tam, kādi novērtējumi būtu jāņem vērā, **izstrādājot** iniciatīvu, lai optimāli sagatavotu augsni novērtējumiem dažādos iniciatīvas posmos. Ļoti svarīgi ir domāt par novērtējumiem jau ļoti agrīnā posmā, jo daudzi iniciatīvas plānošanas posmā pieņemtie lēmumi būtiski ietekmē to, kā iniciatīvu var novērtēt.

Izstrādāt iniciatīvas, paturot prātā novērtējumu

3.1 CPIERĀDĪJUMU VĀKŠANA INICIATĪVAS IZSTRĀDEI UN PLĀNOŠANAI

Sākot plānot iniciatīvu, kurā tiek izmantota uz pierādījumiem balstītas prakses pieeja, ir nepieciešams **apkopot pierādījumus**. **Pierādījumi ir nepieciešami, lai veidotu informētu izpratni par situāciju un pieejamajām iespējām**. Tie arī vēlāk veicinās iniciatīvas novērtējamību, jo palīdz izstrādāt iniciatīvas mērķus un pārmaiņu teoriju (sk. turpmākās sadaļas), kas bieži vien kalpo par sākumpunktu novērtēšanai.

Šajā sadaļā ir izklāstīts, kādi pierādījumi (zināšanas un dati) parasti ir nepieciešami, lai izstrādātu un plānotu PVE/CVE/Derad iniciatīvu.

Ieinteresētās personas un to viedokļi

Ir svarīgi jau sākumā saprast, kas ir **iniciatīvas galvenās ieinteresētās personas un kādas ir viņu vērtības, vajadzības, vēlmes un apstākļi**. Iepriekšējā nodaļā sniegtais potenciālo ieinteresēto personu saraksts var palīdzēt noteikt ieinteresētās personas, kuras būtu jāiesaista iniciatīvas izstrādē, īstenošanā un/vai novērtēšanā. Papildus ieinteresēto pušu identificēšanai ir lietderīgi padomāt arī par **to lomu un relatīvo nozīmi** iniciatīvā. Ne visām ieinteresētajām personām būs vienāda loma, un to loma var atšķirties atkarībā no iniciatīvas aspekta vai posma.

Ieinteresēto pušu analīze ir tipiska projekta vadības daļa, un ir vairākas rokasgrāmatas tās veikšanai (sk. 3.teksta lodziņu). Tie var sniegt noderīgus norādījumus un iedvesmu PVE/CVE/Derad iniciatīvu izstrādē un plānošanā.

3 IEINTERESĒTO PERSONU ANALĪZES VADLĪNIJAS

- Preskill, H. and Jones, N. [Practical Guide for Engaging Stakeholders in Developing Evaluation Questions](#). Robert Wood Johnson Foundation Evaluation Series.
- USAID. CVE Reference Guide for Local Organizations. [Stakeholder Engagement](#).
- Williams, M.J. (2021). Preventing and Countering Violent Extremism: Designing and Evaluating Evidence-Based Programs. Routledge.

Konteksts

Ja ir kaut kas zināms par PVE/CVE/Derad iniciatīvām, tad tas ir tas, ka nav universālu risinājumu. Lai **iniciatīva būtu efektīva, tā ir jāpielāgo konkrētajam kontekstam**. Tāpēc laba izpratne par kontekstu ir vēl viens neaizstājams solis iniciatīvas plānošanas sākumā. Lai gan šis uzdevums daļēji pārklājas ar ieinteresēto personu viedokļu apzināšanu, tas ir plašāks.

Konteksta analīze palīdz izprast **galveno dinamiku, kas saistīta ar vardarbīgu ekstrēmismu un tā novēršanu kontekstā, kurā notiks iniciatīva**. Definējot, kas ir vardarbīgs ekstrēmisms iniciatīvas kontekstā, var palīdzēt noteikt prioritātes jautājumiem, kas iniciatīvai būtu jārisina.

Tas, kas tiek uzskatīts par “kontekstu”, ir jāsaprot plašā nozīmē. Iniciatīvas **tiešais konteksts** var būt konkrēta skola, cietums vai apkaime. Salīdzinājumam var būt interesanti meklēt citus līdzīgus vietējos kontekstus arī citā reģionā. Papildus tam ieteicams aplūkot arī plašāku kontekstu. **Plašāks konteksts** ietver plašāku sociālo, politisko un ekonomisko vidi, kurā iniciatīva tiks īstenota. Tas palīdz izprast iniciatīvas mērķgrupas dzīves vidi un paredzēt jebkādas neparedzētas sekas, ko iniciatīva var radīt šim plašākam kontekstam. Tas viss ir svarīgi, lai ievērotu principu “nenodarīt kaitējumu”, kas jāievēro PVE/CVE/Derad iniciatīvās.

Šāda pieeja iniciatīvu plānošanai tiek dēvēta par **konfliktu jutīgu pieeju**. Tā ir īpaši ieteikta iniciatīvu izstrādei nestabilās un konfliktu skartās vidēs. Ir izstrādātas vadlīnijas, kā piemērot šo pieeju, un tās var būt noderīgas arī PVE/CVE/Derad iniciatīvu plānošanai.

TIP:

Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programma (UNDP) ir izstrādājusi norādījumus par to, kā, izstrādājot, uzraugot un novērtējot PVE iniciatīvas, piemērot pret konfliktiem jutīgu pieeju.

ANO ATTĪSTĪBAS PROGRAMMA. Improving the Impact of Preventing Violent Extremism Programming. A Toolkit for Design, Monitoring and Evaluation.

Riska un aizsardzības faktori

Vardarbīgs ekstrēmisms ir sarežģīta parādība, kas ietver individuālus, kopienas, sociālus, ekonomiskus, politiskus, psiholoģiskus, kultūras un ideoloģiskus faktorus. Atklājot šo dažādo faktoru mijiedarbību, var izskaidrot, kādi ir radikalizācijas cēloņi un kā tos var novērst vai mazināt.

Ir pieņemts uzskatīt, ka radikalizāciju ietekmē riska un aizsardzības faktori. Riska faktori ir virzītājspēki un apstākļi, kas veicina vai motivē radikalizāciju, savukārt aizsardzības faktori mazina un novērš radikalizāciju un palielina noturību pret vardarbīgu ekstrēmismu. **Šo riska un aizsardzības faktoru apzināšana un izpratne ir svarīgs solis, lai noteiktu, uz kuriem no šiem faktoriem iniciatīva var vērsties.**

Ir svarīgi atzīt, ka individuālo riska un aizsardzības faktoru nozīme dažādos kontekstos atšķiras. Iepazīstoties ar pētījumiem par radikalizāciju, ir vērts rūpīgi pārbaudīt, uz kādiem datiem pētījumi ir balstīti un vai to rezultāti ir piemērojami kontekstā, kurā tiks īstenota iniciatīva.

TIP:

INDEED projekta ietvaros ir izveidots digitālais riska un aizsardzības faktoru pētījumu repozitorijs, kas ir noderīgs, lai atrastu jaunākos akadēmiskos pētījumus par šo tēmu. Tas ir daļa no INDEED rīku komplekta, kas pieejams vietnē www.indeedproject.eu.

Pierādījumi par PVE/CVE/Derad iniciatīvām, modeļiem un pieejām.

Pētījumi par PVE/CVE/Derad iniciatīvu efektivitāti joprojām ir diezgan reti, tāpēc ir maz spēcīgu zinātnisku pierādījumu, kas precīzi norādītu, kāda veida PVE/CVE/Derad pieeja ir efektīva un kādos apstākļos. **Esošie pētījumi tomēr var sniegt nozīmīgas norādes un iedvesmu par to, kādas pieejas un metodes varētu būt piemērotas konkrētajā situācijā.**

Radikalizācijas apzināšanās tīkla (RAN) aktivitāšu resursi var būtiski palīdzēt atrast attiecīgos pētījumus un kontaktus. Sadaļā “Uzzināt vairāk” šīs nodaļas beigās ir sniegti papildu informācijas avoti.

Resursi

PVE/CVE/Derad darbam ir nepieciešami īpaši resursi, lai to veiktu efektīvi un profesionāli. **Ir svarīgi nodrošināt, lai iniciatīvas īstenošanu rīcībā būtu nepieciešamie resursi.** Tas jo īpaši attiecas uz iniciatīvām, kas jāīsteno ar ārēju finansējumu. Taču tas ir svarīgi arī praktizējošiem speciālistiem un politikas veidotājiem, no kuriem tiek sagaidīts ieguldījums iniciatīvā kā daļa no viņu esošā darba līguma. Papildus budžetam ir svarīgi ņemt vērā arī laiku, motivāciju un pieejamos intelektuālos (iekšējos) resursus. **Budžetā jāiekļauj arī pietiekams finansējums novērtējumiem.**

Vēl viens svarīgs veiksmīgas plānošanas elements ir reālistiska un detalizēta informācija par pieejamajiem resursiem. **Plānotajai iniciatīvai ir jāatbilst pieejamajiem resursiem, vienlaikus resursi ir jāvelta arī tam, lai nodrošinātu efektīvu iniciatīvu un pieeju īstenošanu.**

3.2 Mērķu noteikšana

Tiklīdz ir savākti vajadzīgie pierādījumi un nodibināti kontakti ar galvenajām ieinteresētajām personām, iespējams pāriet pie iniciatīvas izstrādes. Vispirms ir jādomā par iniciatīvas mērķiem.

Varētu šķist pašsaprotami apgalvot, ka **iniciatīvai jābūt skaidri definētiem mērķiem.** Tomēr pieredze liecina, ka viens no biežāk sastopamajiem PVE/CVE/Derad iniciatīvu trūkumiem ir tas, ka to mērķi nav skaidri (pietiekami) definēti. Nepietiek norādīt, ka iniciatīvas mērķis ir novērst vai apkarot vardarbīgu ekstrēmismu vai atbalstīt deradikalizāciju. Mērķiem jābūt konkrētākiem.

Ja iniciatīvai nav skaidri definētu mērķu, tās novērtēšana būs sarežģītāka. Ir grūti novērtēt, vai iniciatīva ir bijusi efektīva, ja nav skaidrs, ko tai bija paredzēts sasniegt.

Ieteicams mērķus **izstrādāt kopā ar galvenajām ieinteresētajām personām.** Konteksta analīze un zināšanas par riska un aizsardzības faktoriem ir labs sākumpunkts mērķu definēšanai. Būtiski ir arī jau šajā posmā padomāt, **kā novērtēt, vai mērķi ir sasniegti.** Ja mērķi šķiet grūti novērtējami, tie var būt pārāk nekonkrēti vai neskaidri, lai efektīvi virzītu iniciatīvas darbības.

3.3 PĀRMAIŅU TEORIJAS IZSTRĀDE

Vienlaikus ar mērķa(-u) noteikšanu ir skaidri jānorāda, **kā ar iniciatīvu paredzēts tos sasniegt**. Pārmaiņu teorija ietver visaptverošu un strukturētu skaidrojumu par to, kā un kāpēc sagaidāms, ka iniciatīva sasniegs plānotos mērķus un ietekmi. Tā būtu jāizstrādā – un ideālā gadījumā arī jānovērtē un jāpārbauda iniciatīvas izstrādes posmā, kā arī regulāri jānovērtē un jākorrigē (ja nepieciešams) tās īstenošanas laikā.

Pārmaiņu teorijas galvenā ideja ir tā, ka tajā ir skaidri norādīts, kā iniciatīvā ieguldītie resursi un darbības radīs paredzēto ietekmi. Šo procesu parasti iedala vairākos **komponentos** (sk. 1. tabulu). Šīs sastāvdaļas kopā izskaidro pamatā esošos cēloņsakarības mehānismus un pieņēmumus, uz kuriem balstās iniciatīva.

tabula: Izmaiņu teorijas komponenti

IEVADE	Iniciatīvai izmantotie resursi (personāls, finansējums, materiāli utt.)
AKTIVITĀTES	Iniciatīvas laikā veiktās darbības (piemēram, mentorēšana, apmācība, instruktāža, publicēšana).
IZVADE	Kvantitatīvi izmērami pasākumu tiešie rezultāti (apmācību, interviju un mentoringa sesiju skaits, publikācijas, atgriezeniskā saite/pārbaudes sesijas u. c.).
REZULTĀTS	Kas tiek sasniegts ar rezultātu (indivīdi, kas atstāj vardarbīgu ekstrēmismu, profesionāļi, kas kļuvuši ziņošāki par radikalizāciju, samazinājusies vardarbīga ekstrēmisma izpausme apkaimē utt.).
IETEKME	Iniciatīvas ilgtermiņa ietekme, visu rezultātu ietekme kopā. Tas parasti sakrīt ar iniciatīvas vispārējiem mērķiem.

Papildus šīm sastāvdaļām ir svarīgi precizēt **pieņēmumus un riskus, kas ietverti pārmaiņu teorijā**:

- Pieņēmumi ietver visus priekšstatus par to, kāpēc darbības un rezultāti novedīs pie noteiktiem rezultātiem un vēlāk pie plānotās ietekmes, kā arī novērojumus par dominējošajiem apstākļiem, kādos iniciatīva tiks īstenota.
- Riski ietver visus tos faktorus, kas var apdraudēt iniciatīvu un kavēt tās paredzēto rezultātu sasniegšanu.

Jāpārliedzinās arī, ka pieņēmumu un risku izstrāde nepaliek kā atsevišķs uzdevums. Tā vietā pārmaiņu teorijas komponenti jāanalizē, ņemot vērā identificētos pieņēmumus un riskus, lai noskaidrotu, vai būtu jāveic kādas izmaiņas.

ievērojot uz pierādījumiem balstītas prakses principus, **pārmaiņu teorijai jābalstās uz labākajiem pieejamajiem pierādījumiem un jāizstrādā kopā ar galvenajām ieinteresētajām personām.** Izstrādājot pārmaiņu teoriju, ieinteresētās personas izklāsta iniciatīvas galvenos pasākumus un to, kas no tiem izriet. Ir ļoti svarīgi, lai pārmaiņu teorijas pamatā būtu **stabila izpratne par kontekstu, kurā iniciatīva tiks īstenota.**

Kad ir izstrādāta pārmaiņu teorija, rodas pirmā iespēja novērtēt iniciatīvu. **Lai novērtētu pārmaiņu teoriju un tās pamatā esošo pieņēmumu stabilitāti, var izmantot formatīvo novērtējumu.**

4 VADLĪNIJAS PĀRMAIŅU TEORIJAS IZVEIDEI

- Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības grupa. [Pārmaiņu teorija](#). UNDAF Companion Guidance.
- UNICEF. [Pārmaiņu teorija](#). Metodoloģiskie kopsavilkumi. Ietekmes novērtējums Nr. 2.

3.4 UZRAUDZĪBA UN RĀDĪTĀJU IZSTRĀDE

Plānojot iniciatīvu, jāizlemj arī, kā tā tiks uzraudzīta tās īstenošanas laikā. **Uzraudzība nozīmē sekot līdzi iniciatīvas īstenošanai un novērtēt tās progresu.** Lai efektīvi uzraudzītu iniciatīvu, ir svarīgi izveidot datu vākšanas un analīzes sistēmu.

Uzraudzības mehānisms jāizstrādā, ņemot vērā iniciatīvas novērtējumus. Tas, kādi dati tiks vākti īstenošanas laikā, lielā mērā noteiks, kāda veida novērtējumus būs iespējams veikt vēlāk un cik daudz laika un pūļu prasīs to veikšana.

Pentru a monitoriza și documenta progresul inițiativei, se recomandă de obicei:

- Stabilirea unor practici sistematice de ținere a evidenței
- Elaborarea de indicatori care pot fi utilizați pentru a măsura progresul inițiativei.
- Efectuarea unei evaluări de bază
- Monitorizarea contextului

Lietvedība

Indikatoru
izstrāde

Sākotnējais
novērtējums

Konteksta
uzraudzība

Lietvedība

Šī uzraudzības daļa ir diezgan vienkārša. Tā nozīmē **nodrošināt, ka sistemātiski tiek apkopoti visi attiecīgie dati par iniciatīvas darbībām un praksi**. Svarīgi ir arī dokumentēt visas iniciatīvas gaitā veiktās izmaiņas.

Rādītāji

Rādītāji ir **kritēriji, kas ļauj novērtēt sasniegumus vai progresu attiecībā uz noteiktiem parametriem iniciatīvas īstenošanas laikā**. Rādītāji ir saistīti ar iniciatīvas konkrētajiem mērķiem un pasākumiem. Parasti izmantoto rādītāju piemēri ir sniegti 2. tabulā.

Izvēloties rādītājus, ir ļoti svarīgi rūpīgi pārdomāt saistību starp rādītājiem un mērķiem. Lai **rādītāji būtu noderīgi, tiem jābūt skaidri saistītiem ar mērķiem**. Jānodrošina arī, ka būs pieejami pareizā veida dati, lai tos varētu ticami izmērīt. Šim nolūkam **pārmaiņu teorija var būt noderīga, lai rādītājus sasaistītu ar mērķiem**, noteiktu rādītājus darbībām un rezultātiem, uzraudzītu teorijas pamatā esošos pieņēmumus un novērtētu, vai iniciatīvai ir tāda ietekme, kādu paredz pārmaiņu teorija. Lai apkopotu pareizā veida pierādījumus rādītājiem, ir jānosaka datu vākšanas metodes un jāizvērtē to iespējas un ierobežojumi. Svarīgi arī, lai rādītāji tiktu noteikti, pamatojoties uz dzimumu līdztiesības pieeju un vispārējiem iekļaušanas principiem.

2.tabula: Rādītāju veidi

REZULTĀTU RĀDĪTĀJI	Sasniegto cilvēku skaits, iniciatīvā iesaistīto cilvēku skaits un to cilvēku skaits, kuri veiksmīgi atteikušies no iniciatīvas vai piedzīvojuši pārmaiņas, kā plānots iniciatīvas mērķos; iesaistes līmenis mērķauditorijai.
PROCESA RĀDĪTĀJI	Organizēto pasākumu un aktivitāšu skaits, aktivitāšu dalībnieku skaits, īstenoto aktivitāšu veidi, attiecību kvalitāte starp dažādām ieinteresētajām personām, uzticības līmenis starp ieinteresētajām personām.
IEVADES RĀDĪTĀJI	Iniciatīvā ieguldīto finanšu resursu apjoms, iniciatīvai piešķirtie cilvēkresursi, citi iniciatīvā ieguldīto resursu veidi.

Bieži vien tiek uzskatīts, ka rādītāji ir kvantitatīvi (citiem vārdiem sakot, izmērāmi skaitļos). Daudzi rādītāji patiešām ir **kvantitatīvi**, taču tos var mērīt arī neskaitliski un tādējādi tie var būt **kvalitatīvi** (sk. 3. tabulu).

KVANTITATĪVIE RĀDĪTĀJI	KVALITATĪVIE RĀDĪTĀJI
Kvantitatīvie rādītāji sniedz skaidru mērījumu, tos parasti attēlo grafikos vai diagrammās, un tie ir salīdzināmi ar citiem skaitliskajiem datiem. • Cik (aktivitāšu, dalībnieku)? • Cik daudz (naudas, laika)? • Cik ilgi (tika īstenoti pasākumi)? • Cik bieži (vai pasākumi notika, vai dalībnieki tikās)?	Kvalitatīvie rādītāji mēra uzvedības, attieksmes, attiecību izmaiņas un to, kā tās notikušas. Tie ir atkarīgi no konteksta. • Kā notika izmaiņas? Kā iniciatīvas darbības noveda pie pārmaiņām? • Kāda ir dalībnieku/ieinteresēto personu uztvere? • Kā jūtas dalībnieki? • Kāda veida attiecības dalībnieki ir izveidojuši ar darbiniekiem iniciatīvas laikā?

Līdztekus lēmuma pieņemšanai par to, kādus rādītājus izmantot, ir svarīgi arī noteikt, kāda veida dati ir nepieciešami, lai tos novērtētu, kā tie tiks vākti, cik bieži un kas tos vāks. Par šiem uzdevumiem bieži vien atbild ar iniciatīvu strādājošais personāls, taču tas var būt arī kopīgs pienākums ar vērtētāju, finansētāju vai valsts amatpersonu, kas atbild par PVE/CVE/Derad iniciatīvu uzraudzību.

Rādītāji ir ne tikai jādefinē un jāievēro, bet par tiem arī jārunā. Ieteicams pārskatīt rādītājus un regulāri informēt ieinteresētās personas par iniciatīvas progresu. Lai ieinteresētās personas būtu vienprātis, regulāri jārinko sanāksmes, lai pārskatītu progresu un apspriestu visus jautājumus.

Pamatnovērtējums

Sākotnējā novērtējuma mērķis ir **noteikt situāciju pirms iniciatīvas īstenošanas**. Šie dati ir nepieciešami, lai vēlāk varētu noteikt, vai ir notikušas kādas izmaiņas. Sākotnējo novērtējumu parasti izstrādā kopā ar rādītājiem, un ar to mēra rādītājus pirms iniciatīvas īstenošanas sākuma. Papildus sava bāzes scenārija izveidei noderīgi avoti bāzes scenārija novērtēšanai var būt oficiālā statistika, esošie apsekojumi un ziņojumi.

Konteksta uzraudzība

Dažās iniciatīvās ir arī izveidoti procesi, lai **uzraudzītu kontekstu, kurā iniciatīva tiek īstenota, kā** arī iniciatīvas mijiedarbību ar kontekstu. Tas ir īpaši svarīgi, ja iniciatīva darbojas nepastāvīgā kontekstā, kas var ātri mainīties.

Ir labas vadlīnijas, kā to darīt, piemēram, [ANO Attīstības programma](#).

3.5 LĒMUMU PIEŅEMŠANA PAR NOVĒRTĒŠANAS GRAFIKU

Ideālā gadījumā iniciatīvas plānā būtu jāiekļauj arī plāns, kad un kā iniciatīva tiks novērtēta. PVE/CVE/Derad iniciatīvas var novērtēt dažādos posmos un dažādiem mērķiem. Plašāku informāciju par iespējām, kas pieejamas dažādos posmos, skatīt INDEED e- ceļvedī Nr. 1 un INDEED novērtēšanas rīkā (www.indeedproject.eu).

Uzzināt vairāk

Vispārīgi norādījumi un labas prakses kopsavilkumi

- UNDP. [Improving the Impact of Preventing Violent Extremism Programming](#). A Toolkit for Design, Monitoring and Evaluation.
- USAID. [CVE Reference Guide for Local Organizations](#).
- Neumann, P.R. (2017). [Countering Violent Extremism and Radicalisation that Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region](#).
- RAN (2017). [RAN Handbook on CVE/PVE training programmes](#). Guidance for trainers and policy-makers.
- Compass. How to-Guide: [How to develop a monitoring and evaluation plan](#).
- Khalil, J. & Zeuthen, M. (2016) [Countering violent extremism and risk reduction: A guide to programme design and evaluation](#). Whitehall report.
- INDEED projekta seminārs "[Uz pierādījumiem balstītas prakses veidošana](#)".

PVE/CVE/Derad iniciatīvu datubāzes un katalogi

- RAN. [Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism](#). RAN pieejas un prakses apkopojums.
- Ietekme uz Eiropu. [CVE datubāze](#).

4. JAU ĪSTENOTAS INICIATĪVAS NOVĒRTĒJUMA PLĀNOŠANA

Joprojām ir izplatīts gadījums, kad, sākotnēji izstrādājot iniciatīvas, novērtēšana netiek paredzēta. Šādās situācijās pieejamās iespējas parasti ir ierobežotākas, tomēr gandrīz vienmēr ir iespējams veikt kādu novērtēšanu, izmantojot uz pierādījumiem balstītu pieeju. Visticamāk, tā nebūs vienlīdz kvalitatīva, bet tā tomēr var būt noderīga mācīšanās nolūkos. Novērtējumi var būtiski palīdzēt pārstrukturēt iniciatīvu un tās praksi, lai nākotnē varētu veikt visaptverošākos novērtējumus.

To, kādus novērtējumus var veikt pat tad, ja sākotnēji tie nav plānoti, lielā mērā ir atkarīgs no tā, kā iniciatīva ir īstenota un dokumentēta. Īpaši svarīgi ir trīs aspekti.

Iniciatīvas mērķi – lai novērtētu iniciatīvu, ir jāzina, kādi ir tās mērķi. PVE/CVE/Derad iniciatīvu biežs trūkums ir tas, ka mērķi nav pietiekami konkrēti definēti. Dažkārt mērķi tiek uzrakstīti uz papīra plānošanas posmā, bet vēlāk netiek pārskatīti un atjaunināti. Tas var novest pie situācijas, kad mērķi nedaudz atšķiras uz papīra un praksē. Iniciatīvas mērķu dokumentācijas trūkums, protams, nav ideāla situācija. Ja mērķiem trūkst tikai dokumentācijas, bet galvenās ieinteresētās personas ir vienisprātis par to, kādi tie ir, iespējams, ka skaidrība ir pietiekama. Tomēr arī tad ir svarīgi domāt par dokumentācijas trūkuma ietekmi uz novērtējuma rezultātiem.

Pārmaiņu teorija – Vēl viens svarīgs novērtēšanas sākumpunkts ir iniciatīvas pārmaiņu teorija. Tajā ir izskaidrots, kā ar iniciatīvu ir paredzēts sasniegt vēlamos rezultātus. Vēl biežāk gadās, ka iniciatīvai nav skaidri definētas pārmaiņu teorijas. Ja pārmaiņu teorija nav uzrakstīta uz papīra, tas ir jādara novērtēšanas sākumā. Atkal jāatgādina, ka tā nav ideāla situācija. Ja pārmaiņu teorija ir definēta retrospektīvi, tas ietekmēs novērtējuma rezultātu ticamību.

Dati – daudz kas ir atkarīgs arī no datu pieejamības. Ja ir bagātīga, sistemātiska un detalizēta dokumentācija par iniciatīvas īstenošanu, var būt pietiekami daudz datu, lai novērtētu tās īstenošanu laika gaitā. Tomēr ir ļoti rūpīgi jāizvērtē, vai dati ir pietiekami.

Parasti, ja ir pietiekama skaidrība par iniciatīvas mērķiem un pārmaiņu teoriju, parasti ir iespējams veikt vismaz dažu iniciatīvas aspektu procesa novērtējumu (novērtēšanas veidi ir aprakstīti INDEED E-rokasgrāmatā Nr. 1). Augstas kvalitātes rezultātu novērtēšanu reti kad ir iespējams veikt bez esoša novērtēšanas plāna un atbilstošas uzraudzības prakses.

Viena no iespējām, kas vienmēr ir atvērta, ir iniciatīvas mērķu un pārmaiņu teorijas formatīvais novērtējums.

Ja iepriekš nav veikti novērtējumi, ir labi sākt ar mazāk prasīgiem novērtēšanas veidiem. Stabils vērtēšanas prakses izveidi var uzskatīt par procesu, kas sākas ar atbalsta prakses izveidi un virzās uz sarežģītākiem vērtējumiem. To var veikt, piemēram, šādos posmos:

- Iniciatīvas mērķu un pārmaiņu teorijas izstrāde.
- Formatīvā novērtēšana (šo mērķu un pārmaiņu teorijas).
- Novērtēšanas plāna un atbalsta uzraudzības prakses ieviešana
- Iniciatīvas īstenošanas procesa novērtēšana
- Iniciatīvas rezultātu novērtēšana

5. UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTĀ NOVĒRTĒŠANA ČETROS POSMOS

Novērtēšana ir svarīga uz pierādījumiem balstītu iniciatīvu plānošanas un īstenošanas daļa. Iepriekšējā nodaļā tika aplūkots, kā novērtēšanu var integrēt iniciatīvas izstrādē un kā plānot iniciatīvu tā, lai to varētu jēgpilni un efektīvi novērtēt.

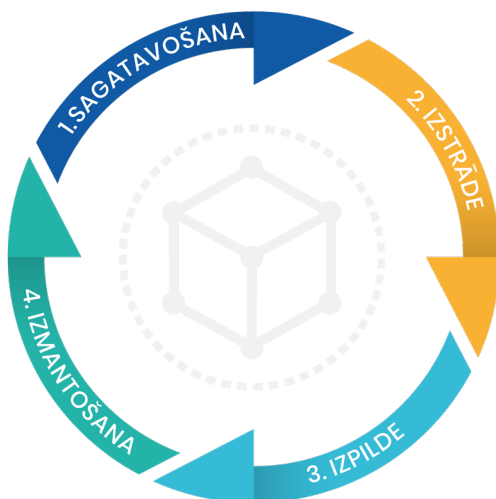
Šajā nodaļā galvenā uzmanība pievērsta novērtēšanas procesam, un sniegti **ieteikumi, kā soli pa solim veikt novērtēšanu, kas atbilst uz pierādījumiem balstītas prakses principiem**. Tā ir izstrādāta, ņemot vērā PVE/CVE/Derad iniciatīvu iezīmes. Ieteikumu pamatā ir uz pierādījumiem balstītas novērtēšanas INDEED modelis. Nodaļa sāksies ar modeļa ieviešanu, un pēc tam tiks detalizēti aprakstīti katrs novērtēšanas posms

5.1 UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTAS NOVĒRTĒŠANAS MODELIS INDEED

INDEED modelī ir izklāstīts, kā novērtējumus var izstrādāt un veikt, izmantojot uz pierādījumiem balstītu pieeju. Tajā novērtēšanas process iedalīts **četros galvenajos posmos**: sagatavošana, izstrāde, izpilde un izmantošana (sk. 1. attēlu).

- 1. Sagatavošana:** Šajā posmā tiek izskaidrots, kā organizācijā pieiet novērtēšanai.
- 2. Izstrāde:** Šajā posmā tiek precizēti būtiskākie elementi, kas jāiekļauj novērtēšanas rīcības plānā. Šis plāns var palīdzēt izsekot visiem novērtēšanai nepieciešamajiem soļiem.
- 3. Izpilde:** Šis posms norāda, kam jāpievērš uzmanība novērtēšanas laikā, un paskaidro, ko darīt ar iegūtajiem rezultātiem.
- 4. Izmantošana:** Šis posms parāda, kā, ar ko, kādā formātā un ar kādiem nosacījumiem var dalīties ar novērtējuma rezultātiem.

1. attēls Četri novērtēšanas procesa posmi

Novērtēšana ir visnoderīgākā, ja tā tiek uzskatīta par **ciklisku procesu, kas ir viens no galvenajiem projekta izstrādes elementiem**. Novērtēšanas rezultātus var izmantot, lai uzlabotu un pārorientētu iniciatīvas mērķus, rezultātus un darba metodes. Pēc kāda laika iniciatīvu tās jaunajā veidolā ideālā variantā novērtēs vēlreiz, uzsākot jaunu novērtēšanas ciklu. **Regulāra novērtēšana veicina iniciatīvas ilgtspēju un novērtēšanas kultūras veidošanos darba vidē.**

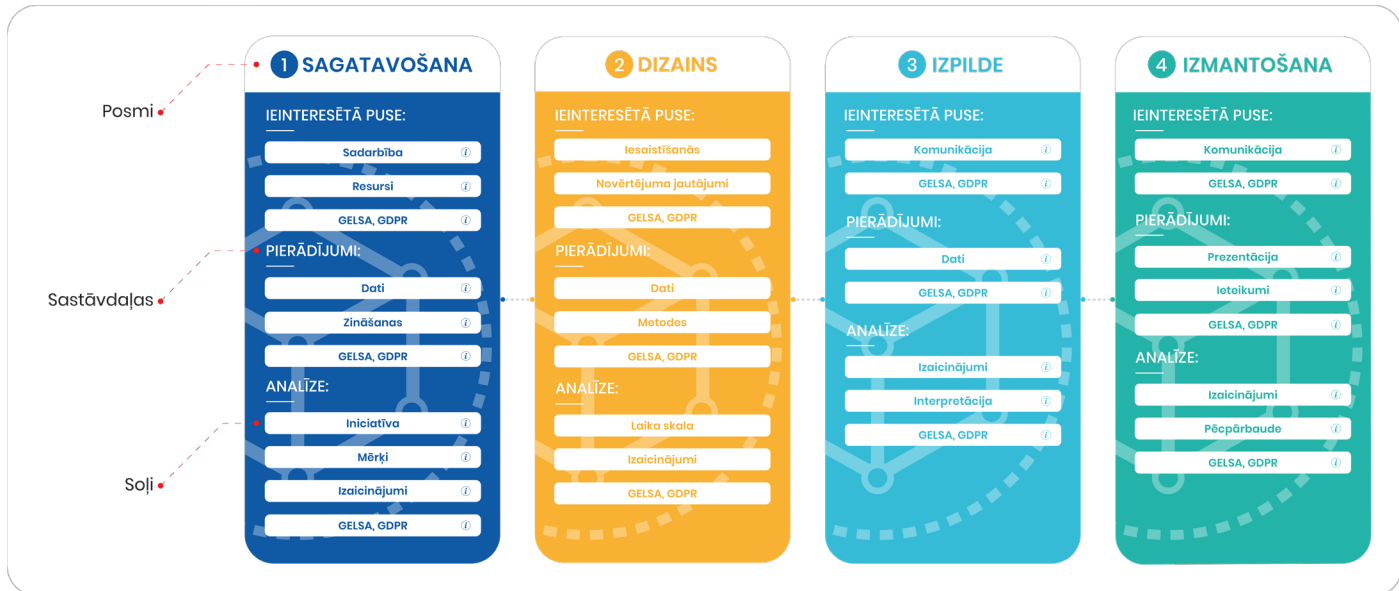
INDEED modelī katra posma apraksts ir veidots, īpaši ņemot vērā uz **pierādījumiem balstītas prakses principus** (sk. 2. attēlu). Vērtēšanas kontekstā šiem principiem ir šāda nozīme:

- **Pierādījumi** - uzticama un kvalitatīva novērtējuma veikšanai ir nepieciešams, lai tā pamatā būtu atbilstoši un rūpīgi savākti dati. Novērtēšanas plānā jāņem vērā arī esošās zināšanas par novērtēšanas praksi un mācības, kas gūtas no iepriekšējiem novērtējumiem PVE/CVE/Derad jomā.
- **Ieinteresētāspersonas** - Galvenās ieinteresētāspersonas ir jāiesaista novērtēšanas procesā jau no paša sākuma, lai nodrošinātu, ka tā mērķi ir jēgpilni un izmantojami, kā arī lai radītu uzticēšanos, kas nepieciešama ticamu rezultātu iegūšanai.
- **Analīze** - vērtētājam un citām galvenajām ieinteresētajām personām jābūt pietiekamai izpratnei par vērtēšanas praksi un PVE/CVE/Derad iniciatīvām, lai varētu izstrādāt jēgpilnu vērtēšanas plānu un, pamatojoties uz datiem, izdarīt ticamus secinājumus.

2. attēls Uz pierādījumiem balstītas prakses principi kā novērtēšanas posmu sastāvdaļas

Katrs novērtēšanas posms ietver vairākus posmus. INDEED modelī šie posmi ir sakārtoti atbilstoši uz pierādījumiem balstītas prakses sastāvdaļai, ar kuru tie (galvenokārt) ir saistīti (sk. 3. attēlu). Svarīgi atzīmēt, ka **posmi ne vienmēr ir norādīti hronoloģiskā secībā, un tie bieži ir savstarpēji saistīti.**

5.2 INDEED MODELIS UN UZ CILVĒKTIESĪBĀM BALSTĪTA PIEEJA

Plānojot un veicot novērtējumu, jāņem vērā plašs ētisko jautājumu kopums, izmantojot uz cilvēktiesībām balstītu pieeju (HRBA) un GELSA tēmas. Lai gan ētikas jautājumi jau var kalpot kā daļa no daudzu organizāciju profesionālās ētikas kodeksa vai profesionālās ētikas kodeksa, un tie kopumā ir piemērojami novērtējumam, tomēr var būt daži ētiski jautājumi, kas saistīti ar pētījumu veikšanu ar cilvēkiem, kuriem jāpievērš īpaša uzmanība.

Šajā sadaļā ir aplūkots, ko nozīmē ētiski principiāla novērtēšana. Tā vadās pēc galvenajiem principiem, kas ietverti HRBA (līdzdalība, atbildība, nediskriminācija un vienlīdzība, pilnvarošana un likumība), kuri ir pamatā ētikas konceptualizācijai šajā projektā (saukts par GELSA; vairāk par to sk. INDEED E-rokasgrāmatas 1. nodaļā).

3. attēls. Galvenie ētiskie apsvērumi novērtēšanā (pamatojoties uz HRBA un GELSA)

- **Daudzveidība un iekļaušana** – novērtēšana jāplāno, jāizstrādā un jāīsteno tā, lai atzītu daudzveidību un veicinātu iekļaušanu. Tam ir vairāki aspekti. Vācot datus, ir jānodrošina, ka dzimumu sadalījums ir vienlīdzīgs. Atlasot cilvēkus, kas tiks iesaistīti novērtēšanas procesā, jānodrošina, ka atlasē tiek ņemts vērā dzimumu un daudzveidība. Tas palīdzēs sasniegt reprezentatīvus un līdzsvarotus rezultātus. Ja iniciatīva attiecas uz dzimumu līdztiesību, ir lietderīgi padomāt par dzimumu līdztiesības rādītāju iekļaušanu un sekot līdzi uzraudzītajiem datiem, kas attiecas uz dzimumu līdztiesību. Tāpat arī cilvēku ar invaliditāti, kā arī dažādu etnisko izcelsmju personu iekļaušana pētniecības un novērtēšanas vadībā pozitīvi ietekmēs rezultātus. Novērtēšanas process jāorganizē tā, lai tas būtu ērts un iekļaujošs visām iesaistītajām pusēm un atbalstītu labu darba kultūru. Visbeidzot, ir svarīgi pārdomāt pastāvošos dzimumu un citus stereotipus un mazināt to ietekmi uz lēmumiem, kas tiek pieņemti visa novērtēšanas procesa laikā.
- **Pārredzamība** – novērtēšana reti kad ir pilnīgi gluds process, pat ja tā tiek rūpīgi plānota. Vērtēšanas procesa uzticamības pamatā ir godīgums un pārredzamība. Novērtējuma ziņojumā pārredzami jāapraksta process un jānorāda tā rezultātu ierobežojumi. Pārredzamībai jābūt arī vadmotīvam ieinteresēto personu sadarbībai novērtēšanas procesā, jo tā paver iespējas atrisināt vai novērst problēmas.
- **Datu aizsardzība un privātums** – Plānojot un veicot novērtēšanu, nopietni jāpieiet datu privātuma, konfidencialitātes un drošības jautājumiem. Tas nozīmē nodrošināt, ka datu vākšana un pārvaldība notiek saskaņā ar Eiropas datu aizsardzības noteikumiem un valsts tiesību aktiem (īpaši ņemot vērā noteikumus un tiesību aktus, kas attiecas uz sensitīvu datu izmantošanu). No otras puses, vērtētājam ir arī ētiska atbildība pret interviju respondentiem un fokusa grupu dalībniekiem. Saskaņā ar atbildīgas izpētes principiem respondenti ir pienācīgi jāinformē par to, kā tiks izmantoti dati, un jāaicina parakstīt piekrišanas veidlapu. Šajā veidlapā jānorāda noteikumi un nosacījumi dalībai intervijā, kā arī jānodod respondentam tiesības jebkurā brīdī atteikties no dalības. Ja respondentiem ir apsoltā anonimitāte, attiecīgais novērtējuma ziņojums būtu rūpīgi jāuzraksta tā, lai nebūtu iespējams identificēt respondentus.
- **Nekaitēt** – jebkuram vērtētājam, kas veic pētījumus, parasti jāievēro jutīga pieeja un jāuzmanās, lai nevienu no vērtēšanas dalībniekiem nepakļautu jebkāda veida riskam. Videi, kurā tiek organizēti pasākumi, jābūt drošai, un jādara viss iespējamais, lai to garantētu. Ja īstenošanas procesā rodas kādi jautājumi, tie nekavējoties jārisina.

- Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretterorisma birojs. [Uzraudzības, novērtēšanas un mācīšanās rīku kopums: Lai atbalstītu rīcības plānus vardarbīga ekstrēmisma novēršanai un apkarošanai.](#)
- Austrālijas Ģimenes studiju institūts. [Ētika novērtēšanā.](#)

5.3. DETALIZĒTI NOVĒRTĒŠANAS POSMI

Šajā nodaļā ir izklāstīti galvenie elementi un soļi uz pierādījumiem balstīta novērtējuma plānošanai un veikšanai. Tajā aprakstīts, kā praktiski īstenot uz pierādījumiem balstītas pieejas principus katrā novērtēšanas procesa posmā.

PADOMS :

Sīkāki un detalizētāki norādījumi par novērtēšanas procesu ir pieejami INDEED novērtēšanas rīkā (www.indeedproject.eu).

INDEED modelis paredz, ka iniciatīvas mērķi, pārmaiņu teorija un uzraudzības prakse ir labi izstrādāta. Ja tas tā nav, skatiet šīs e-rokasgrāmatas iepriekšējo nodaļu, kā arī INDEED novērtēšanas rīku, lai iegūtu vairāk norādījumu. Šeit sniegtais novērtēšanas procesa apraksts galvenokārt ir pielāgots procesa un rezultātu novērtējumiem. Veidojošā novērtējuma veikšanas posmi ir aprakstīti INDEED novērtēšanas rīkā.

1. posms – sagatavošanās: Kā sākt novērtēšanas procesu?

Novērtēšanas pirmais posms ietver labas izpratnes veidošanu par iniciatīvu, novērtēšanas vajadzību, konteksta un pieejamo resursu novērtēšanu. Šī informācija ir nepieciešama, lai noteiktu novērtējuma fokusu un reālistiskus novērtēšanas scenārijus. Šis posms ietver arī galveno ieinteresēto personu, kuru sadarbība ir nepieciešama dažādos novērtēšanas posmos, apzināšanu.

1. solis

Sadarbība

Kas ir galvenās ieinteresētās personas un kādas ir viņu vajadzības, vērtības un vēlmes?

Ir svarīgi jau laikus apdomāt, kas ir galvenās ieinteresētās personas saistībā ar iepriekš definētajiem novērtējuma mērķiem. To noteikšanā var palīdzēt 6. izcēlumā sniegtais potenciālo ieinteresēto personu saraksts. Neaizmirstiet padomāt par visiem novērtēšanas posmiem: kam nepieciešama sadarbība, lai plānotu, izstrādātu un veiktu novērtēšanu, kas var izmantot rezultātus utt.

Ieteicams jau no paša sākuma novērtēšanā izmantot līdzdalības pieeju. Uz pierādījumiem balstītā prakse uzsver, cik svarīgi ir ņemt vērā ieinteresēto personu vajadzības, vērtības un vēlmes. Jau šajā posmā būtu jāsaazinās ar ieinteresētajām personām un rūpīgi jāuzklausā to viedoklis. Ieinteresēto personu viedokļu apzināšanā var palīdzēt ieinteresēto personu analīzes metodes (sk. 3. teksta lodziņu).

Domājot par ieinteresētajām personām, pārliedzinieties, ka ir iekļauti visi dzimumi un attiecīgās kultūras/etniskās/religiskās izcelsmes pārstāvji.

2. solis

Resursi

Kādi resursi ir pieejami un kā nodrošināt trūkstošos resursus?

Vienlīdz svarīgi ir arī iegūt pārskatu par visiem pieejamajiem resursiem (vai resursu sadalījumu) gan plānošanai, gan novērtēšanas veikšanai, gan rezultātu izplatīšanai. Resursi neaprobežojas tikai ar novērtēšanas procesa organizēšanas izmaksu aplēsēm. Tie ietver arī intelektuālos resursus (pietiekams personāls, zināšanas, materiāli) un laiku atkarībā no novērtējuma plāna, novērtējuma mērķiem un jau pieejamajiem datiem. Vienlīdz svarīgi ir arī jautāt iesaistītajām ieinteresētajām personām par viņu laiku vai pieejamību, lai uzņemtos jebkāda veida lomu novērtēšanas procesā. Šim nolūkam ir lietderīgi arī aplēst sanāksmju skaitu un biežumu, kurās ieinteresētās personas piedalīsies.

PIERĀDĪJUMS	3. solis	Dati	Kādi dati jau ir pieejami? Sagatavošanās ietver arī informācijas vākšanu par jau pieejamiem pierādījumiem. Par iniciatīvu īstenošanu atbildīgās organizācijas bieži vāc datus un uzrauga savu darbu. Ja datu uzraudzība ir pienācīgi organizēta, tā var būt lielisks datu avots novērtējumam.
	4. solis	Zināšanas	Kādas zināšanas ir nepieciešamas? Lai pieņemtu pamatotus lēmumus, ir nepieciešamas dažāda veida zināšanas. Tā var būt informācija par novērtēšanas veidiem un metodēm, akadēmiskie pētījumi par vardarbīgu ekstrēmismu vai attiecīgo kontekstu utt. Īpaši noderīgs zināšanu avots ir iepriekš veikti līdzīgu iniciatīvu novērtējumi. Tie var palīdzēt labāk izprast šajā jomā izmantotās pierādījumu vākšanas metodes vai to, kā tika uzrunātas mērķa grupas un kā tika izmantoti iegūtie rezultāti, kā arī citus jautājumus.
ANALĪZE	5. solis	Iniciatīva	Vai iniciatīvas mērķi un pārmaiņu teorija ir labi definēti? Lai noteiktu novērtēšanas trajektoriju, ir jāanalizē iniciatīvas mērķi, pieņēmumi un trūkumi. Iniciatīvas sociālā, ekonomiskā, politiskā un ģeogrāfiskā konteksta apsvēršana var arī sniegt ieskatu par to, kā šie faktori var ietekmēt iniciatīvas īstenošanu un kā novērtēšana var veicināt vai ietekmēt kādu no šiem faktoriem. Lai veiktu iniciatīvas analīzi, ir ļoti svarīgi, lai iniciatīvas analīzē izmantotu zināšanas PVE/CVE un Derad jomā. Tāpat ir lietderīgi apsvērt, vai iniciatīvai un tās īstenošanai ir kādi ar dzimumu līdztiesību un daudzveidību saistīti aspekti, kas būtu jāņem vērā novērtēšanas plānā.

ANALĪZE	6. solis	Mērķi	Kādi ir iespējamie novērtējuma mērķi, pamatojoties uz ieinteresēto personu vajadzībām, vērtībām un vēlmēm? Pēc ieinteresēto personu vajadzību, vērtību un vēlmju noteikšanas šie rezultāti jāanalizē, lai noskaidrotu, kā tos varētu apvienot un noteikt prioritātes. Ieteicams kopā ar ieinteresētajām personām izanalizēt šo jautājumu un noteikt, kādas novērtēšanas iespējas ir reālas un atbilst noteiktajām vajadzībām. Vairāk norādījumu par mērķu definēšanu skatīt 7. izcēlumā. Pēc tam ir iespējams arī izvēlēties piemērotāko novērtēšanas veidu. Visbiežāk sastopamie vērtēšanas veidi ir aprakstīti INDEED e-rokasgrāmatā Nr. 1.
	7. solis	Riski & Izaicinājumi	Kādi novērtēšanas riski un problēmas ir radušās sākotnējā izpētē un diskusijās un kā tās novērst vai mazināt? Pilnīgs konteksta priekšstats arī palīdzēs noteikt iespējamās novērtēšanas šķēršļus. Tie var būt gan iekšēji faktori, kas saistīti ar resursiem, zināšanām un motivāciju, gan ārēji faktori, piemēram, politiskie riski, kas saistīti ar noteiktiem novērtēšanas veidiem, vai juridiski ierobežojumi datu vākšanai, koplietošanai un pārvaldībai.

6 NOVĒRTĒŠANAS IEINTERESĒTO PERSONU TIPOLOĢIJA

Lai palīdzētu identificēt attiecīgās ieinteresētās personas, INDEED projektā tika izstrādāta šāda tipoloģija, pamatojoties uz ieinteresēto personu lomām, kas var būt iesaistītas novērtēšanā. Šīs lomas var pārklāties, tāpēc viena un tā pati persona vai iestāde var pildīt vairākas no tām.

- 1. Iniciatori** ir tie, kas pasūta vai uzsāk novērtēšanu, tādā vai citādā veidā saskatot novērtējuma vērtību turpmākai darbībai.
- 2. Novērtēšanas vadībai** tiek norīkots novērtēšanas koordinators. Tas nenozīmē, ka novērtēšanā tiek ieviesta lejupēja pieeja, jo koordinators uzdevums ir atbalstīt un atvieglot procesu un nodrošināt, ka visi procesa sarežģījumi tiek efektīvi novērsti.
- 3. Novērtējuma gala lietotāji** ir tie, kas izmantos novērtējuma rezultātus. Tās var būt organizācijas, klienti, datu sniedzēji vai personas, kas nav iesaistītas novērtētajā iniciatīvā un kas varētu gūt labumu no stabiliem novērtējuma rezultātiem.

4. **Iekšējie vai ārējie vērtētāji** ir tie, kas galvenokārt veic vai kontrolē novērtēšanu, un viņiem ir (vai vajadzētu būt) pieredze gan novērtēšanas veikšanā, gan novērtēšanas rezultātu interpretācijā.
5. **Finansētāji** ir ieinteresētās personas, kas nodrošina finansējumu/resursus iniciatīvas īstenošanai un/vai novērtēšanai. Finansētājs var darboties arī kā iniciators, kurš nolemj, ka ir nepieciešams veikt izvērtējumu, lai pamatotu izmantotos līdzekļus, vai kā daļu no jauna finansējuma pieteikuma.
6. **Respondenti un datu sniedzēji** – Respondenti parasti ir cilvēki, kas pieder pie noteiktu iniciatīvu mērķa grupām vai piedalās to īstenošanā, un tos var intervēt vai lūgt aizpildīt aptauju, lai apkopotu novērtējumam būtisku informāciju. Datu sniedzēji ir ieinteresētās personas, kuru rīcībā ir novērtēšanai nepieciešamie dati (piemēram, dažādu reģistru datu īpašnieki, kurus var izmantot, lai salīdzinātu iniciatīvu mērķa grupu ar vispārējo iedzīvotāju skaitu).
7. **Datu vācēji** ir tie, kas vāc datus no respondentiem un datu sniedzējiem.
8. **Datu pārvaldnieki** uzrauga (vai viņiem ir jāuzrauga) datu vākšanas procesu, pārliecinoties, ka visi dati tiek droši uzglabāti un organizēti saskaņā ar visiem datu pārvaldības standartiem.

2. posms – izstrāde: Kā izstrādāt novērtēšanas rīcības plānu?

Šajā posmā tiek sniegtas norādes, kā izstrādāt detalizētu novērtēšanas plānu (novērtēšanas rīcības plānu jeb EAP). Atšķirība starp sagatavošanas un plānošanas posmiem ir tāda, ka pirmais posms ir paredzēts visu pieejamo zināšanu apkopošanai. Plānošanas posmā šie pierādījumi un diskusijas ar ieinteresētajām personām tiek izmantoti kā sākumpunkts, un tiek izstrādāts detalizēts plāns, kā tiks veikts novērtējums. EAP var ietvert šādu informāciju: ieinteresētās personas (lomas un pienākumi), pierādījumi (datu pārvaldība, novērtējuma veids, novērtējuma plāns un novērtēšanas metodes) un analīze (laika grafiks, risku mazināšana un ētiskie aspekti).

Novērtēšanas rīcības plāna paraugs ir pieejams 1. pielikumā.

PROJEKTĒŠANA: GALVENIE SOĻI			
IESAISTĪTĀ PUSE	1. solis	Iesaistīšanās	Kā iesaistīt identificētās ieinteresētās personas novērtēšanā? Novērtējuma īstenošanas procesā ir jānosaka un jāprecizē katras ieinteresētās puses lomas: kas vāc, analizē, glabā un izplata datus utt. Ir svarīgi izveidot stabilu novērtēšanas komandu un izveidot neformālu procesa vadību, lai varētu efektīvi sekot līdzi visam procesam un mazināt šķēršļus. Tikpat svarīgi ir noteikt metodes/periodus saziņai ar ieinteresētajām personām. Strukturēta saziņa atvieglos procesu un padarīs to saistošāku. Pret ieinteresētajām personām jāizturas nediskriminējoši un pienācīgi

IESAISTĪTĀ PUSE			jārisina visi ar pieejamību saistītie jautājumi.
	2. solis	Novērtēšana jautājumi	Uz kādiem tieši jautājumiem būtu jāatbild novērtējumā? Labā prakse ir kopā ar ieinteresētajām personām definēt novērtēšanas jautājumu(-us). Šie jautājumi kalpos kā mikromērķi novērtējuma vispārējā mērķa ietvaros. Tie atvieglēs izpratni par to, kādi dati ir jāvāc, kā arī par to, kādas metodes jāizmanto gan datu vākšanai, gan datu analīzei. Plašākus norādījumus par novērtējuma jautājumu izstrādi skatīt 7. izcēlumā.
PIERĀDĪJUMS	3. solis	Dati	Kā vākt datus? Kādus datus vākt? Katram novērtējumam ir nepieciešams • noteikt savākto datu veidu, lai varētu atbildēt uz katru novērtējuma jautājumu, un • sagatavot datu pārvaldības plānu. Piemēram, lai saprastu, kā tiek organizēta saziņa starp dažādām aģentūrām, iniciatīvas īstenošanā iesaistītie darbinieki varētu atbildēt uz aptaujas jautājumiem vai arī varētu organizēt fokusa grupas ar šo organizāciju pārstāvjiem. Piemēram, lai novērtētu, vai datu apmaiņa darbojas, datus var iekļaut dokumentāciju, personāla liecības un dalībnieku garengriezuma novērojumus. Attiecībā uz datu vākšanas veidu ir svarīgi apsvērt, kā to darīt ētiski, lai attieksme pret mērķa grupām būtu cieņpilna un tiktu ņemtas vērā visas attiecīgās kultūras vai etniskās dimensijas un attieksme. Dati arī jāvāc un jāizvēlas neobjektīvi. Lai noteiktu datu vākšanas standartus, vērtētājs var ievērot pieejamās vadlīnijas. Šos standartus var iesniegt veidnes formātā, un tajos var iekļaut personisko informāciju (kas rūpīgi jāpārbauda atbilstoši ētikas vadlīnijām): vārds, demogrāfiskie dati, dzimums, organizācijā nostrādāto gadu skaits, izglītības līmenis utt. Savāktie dati jāapstrādā un jāuzglabā saskaņā ar datu aizsardzības noteiku-

PIERĀDĪJUMS			miem. Apsverot datu aizsardzības jautājumus, ir ieteicams iepazīties ar valsts un/vai organizācijas standartiem un konsultēties ar datu aizsardzības speciālistu (ja tāds ir), ja rodas kādi jautājumi. Apsveriet arī ētiskus pētniecības jautājumus, piemēram, saistībā ar respondentu informētas piekrišanas iegūšanu.
	4. solis	Metodes	Kādas metodes izmantot datu vākšanai un analīzei? Ir arī jānosaka, kāda veida novērtējuma plāns un metodes tiks izmantotas novērtēšanā. Novērtējuma koncepcija nosaka novērtējuma vispārējo struktūru un darbības jomu. Novērtēšanas metodes to papildina, nosakot, kā tiks vākti un analizēti dati. Novērtējuma veids, koncepcija un metodes kopā izskaidro, kā tiks sasniegti novērtējuma mērķi. INDEED E-ceļvedis 1 iepazīstina ar visbiežāk izmantotajām novērtēšanas metodēm un veidiem. Dizaina un metožu izvēli ietekmē pieejamie resursi. Ir lietderīgi reālistiski izvērtēt pieejamo laiku, resursus, organizatoriskās detaļas, zināšanas un ieinteresēto personu pieejamību.
ANALĪZE	4. solis	Laika grafiks	Kāpēc izveidot laika grafiku? EAP jāietver arī laika grafiks. Laika grafiks var palīdzēt sadalīt procesu pa posmiem. Labs laika grafiks ir tāds, kas ietver pietiekamas laika rezerves, lai pārvarētu iespējamās problēmas (datu vākšanas pārtraukumi, cilvēciskas kļūdas, nepieejami respondenti u. c.), kuru dēļ varētu būt nepieciešams veikt ad hoc pārplānošanu.

5. solis

Riski & Izaicinājumi

Kādas ir galvenās problēmas un kā tās mazināt?

Plānā varētu iekļaut arī risku apzināšanu un iespējamo problēmu paredzēšanu. Tie garantē labāku sagatavotību neparedzētiem notikumiem un visefektīvāko reakciju. Šajā kontekstā ir lietderīgi padomāt arī par to, kā novērtējums var ietekmēt iniciatīvas kontekstu.

Izmēģinājuma pētījums. Lai izvairītos no iespējamajiem trūkumiem datu vākšanā un vispārējā novērtēšanas procesā, ieteicams novērtēšanas plānu pārbaudīt ar ierobežotu izmēģinājuma pētījumu, ja tam ir pieejami resursi. Pilotpētījuma laikā vērtētājs (vērtēšanas komanda) var, piemēram, izmēģināt aptauju, intervijas jautājumus vai citas datu vākšanas metodes vai pievērsties noteiktām mērķa grupām, īpaši, ja trūkst izpratnes par to, kā ar tām sasniegt labākos rezultātus.

7 PADOMI, KĀ IZSTRĀDĀT NOVĒRTĒŠANAS MĒRĶUS UN JAUTĀJUMUS

Novērtēšanas mērķi nosaka, ko ar novērtēšanu vēlas noskaidrot par iniciatīvu. **Iniciatīvas mērķi un pārmaiņu teorija ir labs sākumpunkts, lai par tiem domātu.** Vēl viens būtisks apsvērums ir, **kā padarīt novērtējumu pēc iespējas noderīgāku iniciatīvas (vai PVE/CVE/Derad jomas kopumā) turpmākai attīstībai.**

Domājot par novērtējuma mērķiem, var būt noderīgi iepazīties ar [ESAO Attīstības atbalsta komitejas vērtēšanas kritērijiem](#) un [ANO Attīstības programmas izstrādāto šo kritēriju aprakstu](#), lai noskaidrotu, uz kādiem jautājumiem izvērtējums var attiekties:

- **Atbilstība** – Vai iniciatīva pievēršas vardarbīga ekstrēmisma virzītājspēkiem un ieinteresēto personu prioritātēm saistībā ar PVE/CVE/Derad? Vai tajā ir ņemtas vērā vajadzības un jebkādas izmaiņas, kas notiek kontekstā?
- **Ietekme** – vai tika sasniegti paredzētie rezultāti un iznākumi un vai bija kādas neparedzētas vai negatīvas sekas?
- **Efektivitāte** – Cik lielā mērā tika sasniegti iniciatīvas mērķi?
- **Efektivitāte** – Vai darbības bija rentablas? Vai mērķi tika sasniegti noteiktajā termiņā?
- **Ilgspēja** – vai iniciatīvas rezultāti saglabāsies ilgāku laiku? Vai ieinteresētās personas ir apņēmušās turpināt sniegt atbalstu un strādāt ar rezultātiem?
- **Saskaņotība** – vai iniciatīva labi saskan ar kontekstu un kopienas vajadzībām?

Novērtējuma jautājumi ir jautājumi, uz kuriem jāatbild, lai sasniegtu novērtējuma mērķus. Lai formulētu izvērtēšanas jautājumus, USAID ir sagatavojusi noderīgas instrukcijas gan [papīra](#), gan [video](#) formātā. Labs izvērtēšanas jautājums ir šāds:

- **Jautājums** – tas nozīmē, ka tas nedrīkst būt vispārīgs lūgums sniegt pārskatu par iniciatīvu vai ieteikumus par to, ko darīt. Iespējams, ir iespējams formulēt ieteikumus, pamatojoties uz novērtējuma rezultātiem, bet tas ir atsevišķs jautājums, nevis novērtējuma jautājumi.
- **Ierobežota darbības joma** – ieteicams iekļaut ne vairāk kā piecus vērtēšanas jautājumus. Katram no tiem jākoncentrējas uz konkrētu jautājumu vai iniciatīvas aspektu.
- **Skaidrs** – tam jābūt precīzam un katram vārdam skaidri definētam. Lai precizētu un precizētu jautājumu, katram jautājumam var uzrakstīt papildu paskaidrojumu.

- **Pētāms** – ar pieejamajiem resursiem jābūt iespējai uz to atbildēt. Ja lūdzat, lai vērtētājs par kaut ko spriež (piemēram, vai iniciatīva ir ilgtspējīga vai efektīva), jānorāda arī kritēriji.
- **Lietderīgs** – tam jābūt saistītam ar novērtējuma mērķiem un noderīgam ieinteresētajām personām.

Etapā 3 – Execuție: Ce trebuie avut în vedere la punerea în aplicare a planului de acțiune pentru evaluare?

Această etapă include atât punerea în aplicare a PAE, cât și prelucrarea rezultatelor.

3. posms – izpilde: Kas jāņem vērā, īstenojot novērtēšanas rīcības plānu? .

IESAISTĪTĀ PUSE	1. solis	Saziņa	Kā efektīvi sazināties ar ieinteresētajām personām par novērtēšanas procesu? Strukturēta saziņa starp visām novērtēšanā iesaistītajām pusēm ir priekšnoteikums, lai visi novērtēšanas procesa posmi noritētu raiti. Ieinteresēto pušu viedoklis jāuzklausā un jāņem vērā visā novērtēšanas procesā. Tas var palīdzēt vērtētājam, izsakot svarīgas bažas un novērojumus, kā arī palīdz veidot un uzturēt uzticēšanos vērtēšanas procesam. Ir svarīgi skaidri noteikt konfidencialitātes robežas, citiem vārdiem sakot, kā un kurā posmā ir atļauts darīt zināmu kopīgo informāciju citiem.
	2. solis	Dati	Vai tiek ievērotas noteiktās datu vākšanas metodes un standarti? Vērtētājam (vērtēšanas komandai) būs jāpārlicinās, ka datu vākšanā tiek ievērots pārredzamības princips, lai viss vērtēšanas process būtu skaidrs. Datu vākšana saskaņā ar izvēlētajām metodēm, laika grafiku un noteiktajiem standartiem ir veids, kā nodrošināt procesa norisi.
PIERĀDĪJUMS			

ANALĪZE	3. solis	Riski & Izaicinājumi	Kādas ir galvenās problēmas un kā tās mazināt? Ir svarīgi sekot līdzi un reaģēt uz jebkādām problēmām, kas var rasties. Ja datu vākšana aizkavējas, var izmantot B plānu (vēlams, ieskicētu jau projektēšanas posmā).
	5. solis	Rezultāti un secinājumi	Kā interpretēt un analizēt saņemtos datus? Šis posms paredz arī iegūto datu interpretāciju un analīzi. Novērtētāja un novērtēšanas grupas (un citu ieinteresēto personu) ziņā ir noteikt, kādas metodes varētu izmantot. Visbiežāk izmantotās datu analīzes metodes ir aprakstītas INDEED e-rokasgrāmatā Nr. 1. Analīzes neatņemama sastāvdaļa ir pārdomas par novērtējuma ierobežojumiem. Ierobežojumi, piemēram, varētu būt saistīti ar izmaiņām dažos normatīvajos aktos, kas ietekmē pētniecības darbības, mazu respondentu skaitu vai to, vai var sagaidīt, ka rezultāti būs piemērojami, ja līdzīga iniciatīva tiks īstenota citā kontekstā.

4. posms – izmantošana: Kā rezultātus var izmantot un darīt zināmus?

Šā posma mērķis ir izmantot un izplatīt novērtēšanas rezultātus. Rezultāti attiecas ne tikai uz analizētajiem datiem, bet arī uz visu novērtēšanas procesu. Publisks ziņojums par to, kā tika veikts novērtējums, var kalpot par svarīgu “gūtās pieredzes” dokumentu citiem, kuri izstrādā novērtējumus PVE/CVE/Derad jomā un ārpus tās.

IESAISTĪTĀ PUSE	1. solis	Saziņa	Kā informēt ieinteresētās personas par novērtēšanas rezultātiem? Saziņa ar ieinteresētajām personām par formulētajiem secinājumiem ir ļoti svarīga, jo tā palīdz veidot skaidru redzējumu par to, kā rezultātus var izmantot. Novērtējuma rezultātu izplatīšana un apmaiņa ar tiem stiprinās PCVE/CVE/Derad iniciatīvas un sniegs praktisku vērtību nozarei. Laba prakse ir apspriest ar ieinteresētajām personām (iesaistītajām novērtēšanā), kādus formātus varētu izstrādāt rezultātu prezentēšanai, un uzticēt komunikācijas uzdevumu kādai ieinteresētajai personai ar lielu pieredzi šajā jomā. Pats par sevi saprotams, ka jāņem vērā arī pieejamie resursi rezultātu prezentēšanai. Rezultātu izplatīšanai var izmantot šādus formātus: • Ieraksti • Rakstiski ziņojumi • Prezentācijas • Brīfingi • Dokumenti • sociālajos plašsaziņas līdzekļos Atzinumu izklāstu var pielāgot arī dažādu mērķauditoriju vajadzībām un interesēm. Piemēram, iekšējai rezultātu prezentācijai var izvēlēties PowerPoint prezentāciju. Ja rezultāti tiks publiskoti, tad labāki risinājumi varētu būt sociālie plašsaziņas līdzekļi vai rakstisks un publicēts ziņojums.
PIERĀDĪJUMS	2. solis	Prezentācija	Kā var iesniegt pierādījumus? Novērtējuma rezultāti ir jāiesniedz dažāda veida iekšējām un ārējām ieinteresētajām personām. To var izdarīt dažādos veidos. Tomēr vissvarīgākais aspekts ir pierādījumu sniegšana. Šim nolūkam vērtēšanas procesa apraksts (kas, kā, kur, kad) varētu sniegt pievienoto vērtību, lai palielinātu rezultātu

PIERĀDĪJUMS			pārredzamību. Novērtējuma rezultātus varētu arī salīdzināt ar iepriekšējiem novērtējumiem, ja tādi ir pieejami. Tas varētu palīdzēt pamatot secinājumus kā stingrus un pamatotus. Vēl viens jautājums, kas jāņem vērā prezentācijā, ir pārliecināties, ka tā netīši neatkārto stereotipiskus kādas cilvēku grupas portretus un neietver radikalizētu retoriku.
	3. solis	Ieteikumi	Kā un kam formulēt un sniegt ieteikumus? Politikas veidotāji var gūt ievērojamu labumu no iesniegtajiem ieteikumiem par iniciatīvu un/vai nozari. Šajā gadījumā politikas kopsavilkumi ir labākais formāts. Turklāt nozare kopumā varētu gūt labumu no ieteikumiem par novērtēšanas procesu. Pievēršanās gūtajām atziņām varētu palīdzēt citiem vērtētājiem šajā jomā izvairīties no biežāk pieļautajām kļūdām.
	4. solis	Datu pārvaldība	Ko darīt ar iegūtajiem datiem? Datu pārvaldības plānā jāiekļauj sadaļa par to, kas jādara ar savāktajiem datiem pēc novērtējuma: cik ilgi tie tiks glabāti, kur tie tiks glabāti, kā tie tiks anonimizēti un kam būs piekļuve tiem. Informācija par datu turpmāku izmantošanu un glabāšanu jāiekļauj arī piekrišanas veidlapās, kuras respondentiem lūdz parakstīt.
ANALĪZE	5. solis	Riski & Izaicinājumi	Kādas ir galvenās problēmas un kā tās mazināt? Pieņemot lēmumu par informācijas izplatīšanu, ir svarīgi paredzēt visus iespējamus riskus un problēmas, ko tā varētu radīt ieinteresētajām personām, iestādēm vai nozarei kopumā, un ievērot principu "nekaitēt". Datu izplatīšana (gan iekšēji, gan publiski) var būt saistīta ar zināmiem riskiem. Tas jo īpaši attiecas uz gadījumiem, kad novērtēšanas rezultāti ir mazāk pozitīvu,

nekā gaidīts. Negatīvu rezultātu izplatīšanai nepieciešama īpaša stratēģija, lai pareizi formulētu vēstījumu. Šādos apstākļos, piemēram, “nosaukt un kaunināt” var nebūt pareizā stratēģija, lai pievērstos rezultātiem. Problēmas un iespējamo risinājumu (ieteikumu) delikāts izklāsts tiks uztverts pozitīvāk. Var būt arī labi uzsvērt, ka novērtējums tika veikts informācijas vākšanas nolūkā, un koncentrēties uz to, kas tika apgūts un kā šīs atziņas palīdzēs uzlabot situāciju nākotnē.

6. solis

Turpmākie pasākumi

Kādēļ veikt turpmākus pasākumus saistībā ar novērtējuma rezultātiem?

Izmantošanas procesa rezultātu pārraudzība ļauj sekot līdzi izmaiņām, ko varētu radīt novērtējums. Šīs pārmaiņas var būt dažāda rakstura: iekšējās organizatoriskās, politiskās, pārmaiņas iniciatīvas projektā vai pārmaiņas darba metodēs. Šādas turpmākas darbības var izraisīt turpmāku novērtējumu uzsākšanu un uzturēt iniciatīvas vispārīgo novērtēšanas ciklu.

6. NOVĒRTĒŠANAS KVALITĀTES STANDARTI

Uz pierādījumiem balstīta pieeja novērtēšanai prasa rūpīgi un kritiski domāt par to, kā nodrošināt novērtēšanas procesa un tā rezultātu kvalitāti. Ievērojot uz pierādījumiem balstītas pieejas pamatprincipus:

- Novērtēšanā aktīvi jāiesaista galvenās **ieinteresētās personas** un jāreaģē uz to vajadzībām.
- Novērtēšanas plānam un tā izpildei jābalstās uz kvalitatīviem **pierādījumiem**. Tas nozīmē, ka novērtēšanas plānā jāizmanto esošās zināšanas par labu novērtēšanas praksi un metodēm, un novērtēšanā izmantotajiem datiem jābūt piemērotiem un uzticamiem.
- Novērtēšana jāveic personām, kurām ir nepieciešamās **profesionālās zināšanas** novērtēšanā un PVE/CVE/Derad jomā.

Turpmāk sniegtais saraksts var palīdzēt novērtēt novērtēšanas plāna kvalitāti un noteikt, kā to uzlabot.

4.tabula: Faktori, kas ietekmē novērtējuma kvalitāti

INICIATĪVA
Iniciatīvai ir skaidri definēti mērķi.
Iniciatīvai ir skaidri definēta pārmaiņu teorija, kas nosaka mehānismu, kā sasniegt tās mērķus.
Novērtēšana tika paredzēta un plānota kā daļa no iniciatīvas koncepcijas.
Iniciatīvā ir uzraudzības un datu pārvaldības prakse, kas atbalsta novērtēšanas plānu.
NOVĒRTĒTĀJS
Vērtētājs labi pārzina vērtēšanas procesu, tostarp attiecīgās metodes.
Vērtētājs labi pārzina PVE/CVE/Derad jomu.
Vērtētājs pārzina iniciatīvu un tās kontekstu.
Vērtētājam nav interešu konflikta, un viņš var sniegt objektīvu un taisnīgu analīzi.

Vērtētājs darbojas brīvi, nemēģinot iejaukties vērtēšanas procesā, vai ietekmēt tā rezultātus.

Vērtētājs visa novērtēšanas procesa laikā aktīvi sazinās ar galvenajām ieinteresētajām personām.

NOVĒRTĒŠANAS PLĀNS

Novērtēšanas plāns tiek izstrādāts kopā ar galvenajām ieinteresētajām personām.

Novērtēšanas mērķi atbilst galveno ieinteresēto personu vajadzībām.

Novērtēšana ir paredzēta, lai atbalstītu iniciatīvas vai PVE/CVE/Derad jomas mācīšanos un attīstību.

Vērtēšanas plāns ir detalizēti aprakstīts rakstiskā dokumentā, kas saskaņots ar galvenajām ieinteresētajām personām.

NOVĒRTĒŠANAS STRUKTŪRA, METODES UN DATI

Plānojums un metodes ir piemērotas, lai atbildētu uz novērtējuma jautājumiem.

Novērtēšanā izmanto vairāk nekā viena veida metodes un datus.

Ja tiek izmantota intervijas/fokusgrupas/aptauja, respondenti ir no reprezentatīvas kopējās populācijas izlases (piemēram, no visiem dalībniekiem vai iniciatīvas darbiniekiem).

Ja tiek veikts iznākuma novērtējums, novērtējuma plānā ir iekļauta labi izveidota kontroles grupa.

Ja tiek izmantotas kvantitatīvas metodes, novērtēšanā var iegūt statistiski nozīmīgus rezultātus.

ZIŅOŠANA

Novērtējuma ziņojumā pārredzami aprakstīts novērtēšanas process, tostarp visas iespējamās izmaiņas vai problēmas

Novērtējuma ierobežojumi ir atzīti un paskaidroti.

Novērtējuma ziņojumi ir pieejami plašākai PVE/CVE/Derad praktiķu, politikas veidotāju un pētnieku kopienai.

IZMANTOŠANA

Novērtēšanas rezultāti tiek izmantoti, lai turpmāk attīstītu iniciatīvu (vai citas līdzīgas iniciatīvas).

Novērtēšanas rezultāti tiek interpretēti precīzi un netiek pārāk vispārināti.

Novērtējuma ziņojumi ir pieejami plašākai PVE/CVE/Derad praktiķu, politikas veidotāju un pētnieku kopienai.

PIELIKUMS. NOVĒRTĒŠANAS RĪCĪBAS PLĀNA VEIDNE (PIEMĒRS)

INICIATĪVA		
Vārds un uzvārds:	Īstenoja:	
Mērķis:	Mērķa grupa:	
VĒRTĒŠANA		
Novērtēšanas mērķis:	Novērtēšanas veids:	
Novērtēšanas jautājumi:	Novērtētājs: Novērtēšanas komanda:	
Novērtēšanas periods:	Pārskata periods:	
IESAISTĪTĀ PUSE	Lomas un pienākumi	
	Saziņas metodes	
PIERĀDĪJUMS	Novērtēšanas dizains	
	Dati un to vākšana	
	Datu pārvaldība	
ANALĪZE	Datu analīzes metodes	
	Rezultātu izmantošana	
	Riski un to mazināšana	
ĒTIKAS STANDARTI	Dzimums	
	Ētika	
	Juridiskais	
	Sociālais	

AVOTI UN LITERATŪRA

- Archinsein, P. (2001). *The Book of Evidence*. Oxford University Press.
- Australian Institute of Family Studies. *Ethics in Evaluation*.
- Banks, C.M. (2010). Introduction to Modeling and Simulation. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Benoit, A., Raina, S. K. & Robert, Y. (2015). Efficient checkpoint/verification patterns. *The International Journal of High-Performance Computing Applications*, 31(1), 1–14.
- Compass. How to-Guide: How to develop a monitoring and evaluation plan. <https://thecompassforsbc.org/how-to-guide/how-develop-monitoring-and-evaluation-plan>
- Diaz, R., & Behr, J.G. (2010). Discrete-Event Simulation. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Dietze, M. C. (2017). *Ecological Forecasting*. Princeton University Press.
- EASCO (2015). Practical Guide: Evidence Assessment. <https://www.refworld.org/docid/55420d654.html>.
- EUCPN (2016). *Criteria for the evaluation of crime prevention practices*. Research report. October 2016. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2016_10_04_eucpn_evaluation_crime_prevention_practices_final_0.pdf.
- Freese R. (2014). Evidence-Based Counterterrorism or Flying Blind? How to Understand and Achieve What. *Perspectives on Terrorism*, 8(1), 37–56.
- Hofman, J. and Sutherland, A. (eds.) (2018). Evaluating interventions that prevent or counter violent extremism: A practical guide. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2094.html.
- Hughes, R. I. G. (1997). Models and Representation. *Philosophy of Science* 6, 325–336.
- IMPACT Europe. <http://www.impact.itti.com.pl/index#/home>.
- INDEED's project seminar "Designing evidence based practice". <https://www.youtube.com/watch?v=3dl5q26YdBA>.
- Khalil, J. & Zeuthen, M. (2016). Countering violent extremism and risk reduction: A guide to programme design and evaluation. Whitehall report. https://static.rusi.org/20160608_cve_and_rr.combined.online4.pdf.
- Mattei, C. & Zeiger, S. (2018). Evaluate your CVE results: Projecting your Impact. Hedayah. <https://hedayah.com/app/uploads/2021/08/File-16720189339.pdf>.
- McDavid, J.C., Huse, I., & Hawthorn, L.R. (2022). *Program Evaluation and Performance Measurement: An Introduction to Practice*. SAGE Publications.
- McKenzie F. D. (2010). Systems Modeling: Analysis and Operations Research. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Molenkamp, M., Wouterse, L., & Gielen, A. J. (2018). Ex post paper: *Guideline evaluation of PCVE programmes and interventions*. RAN center for excellence. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-09/ms_workshops_guidelines_evaluation_of_pcve_programmes_and_interventions_july_2018_en.pdf.
- Morse, J.M., Barrett, M., Mayan, M., Olson, K., & Spiers, J. (2002). *Verification strategies for establishing reliability and validity in qualitative research*. *International Journal of Qualitative Methods*, 1, 1–19.
- NESTA (2013). Standards of Evidence: An Approach That Balances the Need for Evidence with Innovation. https://media.nesta.org.uk/documents/standards_of_evidence.pdf.
- Neumann, P.R. (2017). Countering Violent Extremism and Radicalisation that Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region. <https://www.osce.org/files/f/documents/1/2/346841.pdf>.
- OECD DAC Evaluation Criteria. <https://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>.

- Archinstein, P. (2001). *The Book of Evidence*. Oxford University Press.
- Australian Institute of Family Studies. *Ethics in Evaluation*.
- Banks, C.M. (2010). Introduction to Modeling and Simulation. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Benoit, A., Raina, S. K. & Robert, Y. (2015). Efficient checkpoint/verification patterns. *The International Journal of High-Performance Computing Applications*, 31(1), 1–14.
- Compass. How to-Guide: How to develop a monitoring and evaluation plan. <https://thecompassforsbc.org/how-to-guide/how-develop-monitoring-and-evaluation-plan>
- Diaz, R., & Behr, J.G. (2010). Discrete-Event Simulation. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Dietze, M. C. (2017). *Ecological Forecasting*. Princeton University Press.
- EASCO (2015). Practical Guide: Evidence Assessment. <https://www.refworld.org/docid/55420d654.html>.
- EUCPN (2016). *Criteria for the evaluation of crime prevention practices*. Research report. October 2016. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2016_10_04_eucpn_evaluation_crime_prevention_practices_final_0.pdf.
- Freese R. (2014). Evidence-Based Counterterrorism or Flying Blind? How to Understand and Achieve What. *Perspectives on Terrorism*, 8(1), 37–56.
- Hofman, J. and Sutherland, A. (eds.) (2018). Evaluating interventions that prevent or counter violent extremism: A practical guide. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2094.html.
- Hughes, R. I. G. (1997). Models and Representation. *Philosophy of Science* 6, 325–336.
- IMPACT Europe. <http://www.impact.itti.com.pl/index#/home>.
- INDEED's project seminar "Designing evidence based practice". <https://www.youtube.com/watch?v=3dl5q26YdBA>.
- Khalil, J. & Zeuthen, M. (2016). Countering violent extremism and risk reduction: A guide to programme design and evaluation. Whitehall report. https://static.rusi.org/20160608_cve_and_rr.combined.online4.pdf.
- Mattei, C. & Zeiger, S. (2018). Evaluate your CVE results: Projecting your Impact. Hedayah. <https://hedayah.com/app/uploads/2021/08/File-16720189339.pdf>.
- McDavid, J.C., Huse, I., & Hawthorn, L.R. (2022). *Program Evaluation and Performance Measurement: An Introduction to Practice*. SAGE Publications.
- McKenzie F. D. (2010). Systems Modeling: Analysis and Operations Research. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Molenkamp, M., Wouterse, L., & Gielen, A. J. (2018). Ex post paper: *Guideline evaluation of PCVE programmes and interventions*. RAN center for excellence. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-09/ms_workshops_guidelines_evaluation_of_pcve_programmes_and_interventions_july_2018_en.pdf.
- Morse, J.M., Barrett, M., Mayan, M., Olson, K., & Spiers, J. (2002). *Verification strategies for establishing reliability and validity in qualitative research*. *International Journal of Qualitative Methods*, 1, 1–19.
- NESTA (2013). Standards of Evidence: An Approach That Balances the Need for Evidence with Innovation. https://media.nesta.org.uk/documents/standards_of_evidence.pdf.
- Neumann, P.R. (2017). Countering Violent Extremism and Radicalisation that Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region. <https://www.osce.org/files/f/documents/1/2/346841.pdf>.
- OECD DAC Evaluation Criteria. <https://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>.
- Preskill, H. and Jones, N. Practical Guide for Engaging Stakeholders in Developing Evaluation Questions. Robert Wood Johnson Foundation Evaluation Series. https://www.betterevaluation.org/sites/default/files/Preskill_A_Practical_Guide.pdf.
- Railsback, S. F. & Harvey B.C. (2020). *Modeling Populations of Adaptive Individuals*. Princeton University Press.
- Rainbow Evaluation Framework. <https://www.betterevaluation.org/frameworks-guides/rainbow-framework/describe/analyse-data>.
- RAN (2017). RAN Handbook on CVE/PVE training programmes. Guidance for trainers and policy-makers. <https://opev.org/wp-content/uploads/2019/10/RAN-handbook-on-CVE-PVE-training-programmes-RAN.pdf>.
- RAN (2019). Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism. RAN Collection of

Approaches and Practices. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files_en?file=2021-05/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf.

- RAN (2021). Effective and Realistic Quality Management and Evaluation of P/CVE. RAN small-scale expert meeting, 5 March 2021. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2021-05/ran_small-scale_expert_meeting_quality_management_evaluation_05032021_en.pdf.
- Roza, M., Voogd, J., & Derek Sebalj, D. (2012). The Generic Methodology for Verification and Validation to support acceptance of models, simulations and data. *Journal of Defense Modelling and Simulation: Applications, Methodology, Technology*, 10(4), 347–365.
- Rychetnik, L., Frommer, M., Hawe, P., & Shiell, A. (2002) Criteria for evaluating evidence on public health interventions. *J Epidemiol Community Health*, 56(2), 119–127.
- Rychetnik, L., Hawe, P., Waters, E., Barratt, A., & Frommer, M. (2004). A glossary for evidence based public health. *J Epidemiol Community Health*, 58(7), 538–545.
- Steegen, S., Tuerlinckx, F., Gelman, A., & Vanpaemel, W. (2016). Increasing Transparency Through a Multiverse Analysis. *Perspectives on Psychological Science*, 11(5), 702–12.
- Stufflebeam, D. L. (2014). *Evaluation theory, models and applications*. John Wiley & Sons.
- Tako, A. A. (2015). Exploring the model development process in discrete-event simulation: Insights from six expert modellers. *The Journal of the Operational Research*, 66(5), 747–760.
- Tirnauer, J. (2010). Baselines and Targets, Performance Monitoring & Evaluation TIPS. Washington DC, USAID Center for Development Information and Development Evaluation. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pnaedw108.pdf.
- UK GOV (2009). Evaluating local PREVENT projects and programmes. Guidelines for local authorities and their partners and Resource pack for local authorities and their partners. https://www.tavinstitute.org/wp-content/uploads/2012/12/Tavistock_Report_Guidelines_Evaluating-PREVENT-Projects-and-Programmes.pdf.
- UK GOV Rapid Assessment Tool (REA) <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20140402164155/http://www.civilservice.gov.uk/networks/gsr/resources-and-guidance/rapid-evidence-assessment>.
- UNDP (2021). Evaluation guidelines. <http://web.undp.org/evaluation/guideline/>.
- UNDP (2018). Improving the impact of preventing violent extremism programming: A toolkit for design, monitoring and evaluation. <https://www.undp.org/publications/improving-impact-preventing-violent-extremism-programming-toolkit>.
- UNICEF. Theory of Change. Methodological Briefs. Impact Evaluation No. 2. https://www.betterevaluation.org/sites/default/files/Theory_of_Change_ENG.pdf.
- United Nations Office of Counter-Terrorism. Monitoring, Evaluation and Learning Toolkit: To Support Action Plans to Prevent and Counter Violent Extremism. <https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/uncct-mel-toolkit-web.pdf>.
- United Nations Development Group. Theory of Change. UNDAF Companion Guidance. <https://unsdg.un.org/sites/default/files/UNDG-UNDAF-Companion-Pieces-7-Theory-of-Change.pdf>.
- USAID (2013). Theories and Indicators of Change Briefing Paper: Concepts and Primers for Conflict Management and Mitigation. US Agency for International Development. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pnaed181.pdf.
- USAID. CVE Reference Guide for Local Organizations. Stakeholder Engagement. <https://www.cverefereceguide.org/en/stakeholder-engagement>.
- USAID (2015). Evaluation Resource: Tips for Developing Good Evaluation Questions (for Performance Evaluations). https://usaidealarninglab.org/sites/default/files/resource/files/tips_for_developing_good_evaluation_questions_2016.pdf.
- USAID LearningLab. Webinar: Developing Good Evaluation Questions. <https://www.youtube.com/watch?v=gISHnzNyOj8>.
- Vaker T., Forbes, D., Dell, L., Westing, A., Merlin, T., Hodson, S. & O'Donnel, M. (2015). Rapid Evidence Assessment: Increasing the Transparency on an Emerging Methodology. *Journal of Evaluation in Clinical Practise*, 21(6).
- Williams, M.J. (2021). *Preventing and Countering Violent Extremism: Designing and Evaluating Evidence-Based Programs*. Routledge.

INDEED

Evidence-Based Model for Evaluation of
Radicalisation Prevention and Mitigation